

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
МАРКЕТИНГУ

Богданов К.Р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Київ 2024

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи бакалавра

(освітній рівень)

на тему «Формування ключових компетенцій на основі використання
проектних технологій»

Виконав: здобувач гр. МЕН-20д

напряму підготовки (спеціальності)

073 «Менеджмент»

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Богданов К.Р.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник Ткаченко Н.Е.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Чернодубова Е.В.

(прізвище та ініціали)

Зав. кафедрою публічного управління,

менеджменту та маркетингу

О.О. Хандій

Київ, 2024

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення факультет економіки і управління

Кафедра, циклова комісія кафедра публічного управління, менеджменту та маркетингу

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Напрямок підготовки (спеціальність) 073 Менеджмент

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного
управління, менеджменту та

маркетингу д.е.н., проф.
Хандій О.О.

«24» квітня 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА
Богданов Костянтин Романович

(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи «Формування ключових компетентностей на основі використання проектних технологій»

керівник роботи Ткаченко Наталія Ернстівна, кандидат економічних наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом закладу вищої освіти від «26» квітня 2024 р. № 32/14.01

2. Строк подання здобувачем роботи 10.06.2024

3. Вихідні дані до роботи звіт з переддипломної практики, інформація з сайту СНУ ім. В. І. Даля

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Дослідження теоретичних аспектів формування ключових компетентностей на основі використання проектних технологій

Розділ 2. Аналіз середовища функціонування сну ім. в. даля

Розділ 3. Рекомендації щодо формування ключових компетентностей на основі використання проектних технологій

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Два види мислення в концепції Дж. Гілфорда. стр. 17

Визначення громадянської компетентності. стр. 21

Особливості використання проектних технологій та їх спрямованість на розвиток компетентностей. стр. 25

Ключові компетентності для навчання протягом життя. стр. 29

Складові моделі розвитку громадянського суспільства. стр. 30

Структурна модель розвитку ключових компетентностей. стр. 32

Досягнення Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. стр. 36

Кількість вступників у період з 2020-2022. стр. 37

Динаміка кількості зарахованих здобувачів за період 2020-2023 р. стр. 38

Звіт про фінансовий результат. стр. 39 – 40

Нормативно-правові акти якими керується СНУ. стр. 43

Схема організаційної структури Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. стр. 45

Місія, Візія та Цінності СНУ ім. В. Даля стр. 46

Стратегічні напрями СНУ ім. В. Даля .стр. 47

SWOT аналіз СНУ ім. В. Даля стр. 48-49

PEST-аналіз СНУ ім. В. Даля стр. 51

Ключові навички Soft skills стр. 53-54

Проектна діяльність студентів стр. 55

Кроки для реалізації проектної діяльності. стр. 60-61

Приклад командної співпраці стр. 62

Графічне відображення відповідей за опитуванням стр. 67-72

Ключові положення щодо вирішення проекту стр. 73-74

Правове забезпечення з проблеми за темою проекту стр. 75

Рекомендації щодо концепції проекту стр. 77

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Ткаченко Н.Е.		
Розділ 2	Ткаченко Н.Е.		
Розділ 3	Ткаченко Н.Е.		

7. Дата видачі завдання 24.04.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження та надання теми роботи	квітень 2024 р.	
2	Обґрунтування актуальності теми роботи	квітень 2024 р.	
3	Робота з бібліографічними джерелами, підготовка матеріалів для написання першого розділу роботи	квітень 2024 р.	
4	Надання матеріалів по першому розділу роботи	травень 2024 р.	
5	Збір інформації для написання другого розділу роботи	травень 2024 р.	
6	Надання матеріалів по другому розділу роботи	травень 2024 р.	
7	Підготовка матеріалів та написання третього розділу роботи	травень 2024 р.	
8	Надання матеріалів по третьому розділу роботи	червень 2024 р.	
9	Написання висновків, заключне оформлення роботи та демонстраційних матеріалів	червень 2024 р.	
10	Підготовка доповіді до захисту роботи	червень 2024 р.	

Здобувач

_____ _____ Богданов К.Р.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

 _____ Ткаченко Н.Е.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст стор. 86 , табл. 15 , рис.19

Ключові компетентності, психологічні установки, соціальні компетенції, гендерна рівність, знання, уміння, навички, формування ключових компетентностей, аналітичні навички, самокритичність, емпатія.

У бакалаврській кваліфікаційній роботі досліджувались теоретичні аспекти формування ключових компетентностей через проектні технології. Мета дослідження полягала у виявленні ефективності проектного підходу для розвитку критичних навичок у студентів. Об'єктом аналізу був Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Було досліджено його навчальні програми, інфраструктуру, педагогічний склад та методики викладання, а також соціально-економічні та культурні фактори, що впливають на освітній процес. Аналіз проектної діяльності університету та його спеціалізованих центрів дозволив визначити найкращі практики та можливості для вдосконалення. Обґрунтовано послідовності розробки студентських проектів, включаючи етапи планування, реалізації та оцінки результатів. Надано рекомендації щодо структурування проектної роботи, визначення ролей і завдань учасників, методів моніторингу та оцінювання успішності. Запропоновано конкретні проекти для формування ключових компетентностей, включаючи проект «Чоловіки», спрямований на захист прав чоловіків і розвиток громадянських компетентностей. Підкреслено важливість інтеграції таких проектів у навчальну програму для підвищення ефективності навчання та розвитку громадянської активності серед молоді.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	10
1.1 Ключові компетентності та їх роль в сучасних умовах.....	10
1.2 Особливості використання проектних технологій навчання в напрямі формування громадянської компетентності.....	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ СНУ ІМ. В. ДАЛЯ	35
2.1 Характеристика та аналіз діяльності СНУ імені В.Даля.	35
2.2 Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування університету 43	
2.3 Аналіз стану розвитку громадянської компетентності	52
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	58
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	60
3.1. Обґрунтування послідовності розробки студентського проекту.	60
3.2 Пропозиції щодо розробки проекту громадянської дії та його впливу на формування ключових компетентностей.	66
3.3. Рекомендації щодо викладення ключових положень проекту.	77
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	81
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83

В сучасних умовах швидких змін в економіці та суспільстві постає питання підготовки фахівців, здатних адаптуватися до нових викликів і ефективно застосовувати отримані знання на практиці. Однією з важливих складових професійної підготовки є формування ключових компетентностей, які забезпечують особистісний розвиток, соціальну інтеграцію та конкурентоспроможність на ринку праці. Наукові дослідження підтверджують, що проектні технології є ефективним засобом формування ключових компетентностей у студентів. Вони дозволяють розвивати критичне мислення, навички командної роботи, здатність до самонавчання та інші важливі компетенції. Проте, незважаючи на значний обсяг наукових робіт, питання впровадження проектних технологій у освітній процес залишається недостатньо дослідженим, особливо в контексті українських закладів вищої освіти. Актуальність обраної теми полягає в необхідності вдосконалення методик викладання, які сприятимуть підвищенню якості освіти та підготовки конкурентоспроможних фахівців. Дослідження зосереджене на аналізі можливостей використання проектних технологій для формування ключових компетентностей у студентів, що є важливим для підвищення їх професійної та особистісної ефективності.

Метою даної роботи є виявлення ефективності проектного підходу у формуванні ключових компетентностей студентів. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

1. Провести теоретичний аналіз сутності ключових компетентностей та методів їх формування.
2. Дослідити особливості використання проектних технологій у навчальному процесі.
3. Провести аналіз діяльності СНУ ім. В.І. Даля з метою виявлення можливостей та обмежень у застосуванні проектних технологій.
4. Розробити рекомендації щодо впровадження проектних технологій для формування ключових компетентностей у студентів.

Об'єктом дослідження є процес формування ключових компетентностей у студентів вищих навчальних закладів, а предметом дослідження є соціально-економічні закономірності функціонування та розвитку об'єкта, а також методи та технології, які використовуються для формування ключових компетентностей, зокрема проектні технології.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у роботі використано комплекс наукових методів дослідження: науковий аналіз, описовий аналіз, структурно-логічний аналіз, методи статистичного аналізу, метод графічного зображення аналітичних даних.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Ключові компетентності та їх роль в сучасних умовах .

«Ключові компетентності – це набір знань, навичок, ставлень та цінностей, які необхідні для успішного життя та діяльності в сучасному суспільстві. Вони є фундаментом для особистісного розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інтеграції та працевлаштування. Ключові компетентності формуються протягом усього життя через формальне, неформальне та інформальне навчання в різних середовищах, таких як родина, школа, робота, оточення та громада» [13].

Знання включають поняття, факти, цифри, ідеї та існуючі теорії, які дозволяють людині зрозуміти певну сферу або предмет.

Навички визначаються як здатність людини виконувати певні процеси та застосовувати свої знання для досягнення конкретних результатів.

«Психологічні установки – це налаштованість і схильність людини до певних дій або реакцій на ідеї, людей чи ситуації. Європейська комісія визначила 8 ключових компетентностей, які є важливими для всіх людей» [28]:

Спілкування рідною мовою яке полягає в здатність виражати і інтерпретувати поняття, думки, почуття, факти і погляди як в усній, так і в письмовій формі.

Спілкування іноземними мовами, що включає знання лексики та граматики, а також міжкультурні навички.

«Математична компетентність та базові компетентності в природничих науках і технологіях - це здатність застосовувати математичні методи для вирішення повсякденних завдань, а також розуміння основних принципів природи та технологій.» [15]

Цифрова компетентність, вміння використовувати цифрові технології для навчання, роботи та участі в суспільстві.

Навчання впродовж життя, здатність організувати своє власне навчання, зокрема через ефективне управління часом та інформацією, як індивідуально, так і в групах.

«Соціальні та громадянські компетентності – це вміння ефективно взаємодіяти з іншими, розуміння суспільних і політичних концепцій і структур, активна участь у громадському житті.» [16]

«Підприємницька компетентність – це здатність перетворювати ідеї в дії, що включає креативність, інноваційність і управління проектами, а також ризик-менеджмент.» [17]

Культурна обізнаність і виразність. Розуміння важливості творчого самовираження і культурного різноманіття, здатність цінувати і підтримувати культуру.

Усі ключові компетентності мають однакове значення, і навички, корисні в одній сфері, допомагають розвивати компетентності в інших сферах. Наприклад, критичне мислення, здатність вирішувати проблеми, командна робота, комунікативні навички, креативність, уміння домовлятися, аналітичні та міжкультурні навички є невід’ємними елементами ключових компетентностей.

Критичне мислення є особливо цінною навичкою в сучасному світі.

Людина з розвинутим критичним мисленням:

Легко знаходить та перевіряє потрібну інформацію;

Глибоко аналізує всі можливі варіанти;

Уважно оцінює кожен варіант і робить обґрунтований вибір.

Критичне мислення надає усі важливі інструменти для того, щоб зробити життя більш осмисленим і успішним. Критично мислячі люди володіють певними рисами та навичками, що допомагають їм аналізувати інформацію, робити обґрунтовані висновки та приймати зважені рішення. Ось основні характеристики критично мислячих людей:

«Аналітичність – це здатність розбивати інформацію на складові частини, розуміти логічні зв'язки між ними та оцінювати їхню значимість.» [18]

«Скептицизм: Критично мислячі люди не приймають інформацію на віру, а завжди ставлять питання та шукають докази.» [18]

«Об'єктивність: Вони намагаються відкинути власні упередження і розглядати ситуацію з різних точок зору.» [18]

«Логічне мислення: Використовують логічні методи для аргументації своїх думок та висновків.» [18]

«Вміння вирішувати проблеми: Критично мислячі люди ефективно знаходять рішення складних питань, застосовуючи аналітичні та творчі підходи.» [18]

«Цікавість: Вони постійно прагнуть дізнаватися нове, ставлять запитання і досліджують невідоме.» [18]

«Відкритість до нових ідей: Готові розглядати нові ідеї та концепції, навіть якщо вони суперечать власним переконанням.» [18]

«Уміння слухати та спілкуватися: Вони уважно слухають співрозмовника, можуть адекватно реагувати на його аргументи та ефективно доносити свої думки.» [18]

«Самокритичність: Здатні визнавати власні помилки та вчитися на них.» [18]

«Емпатія: Розуміють, що інші люди можуть мати інші погляди, і поважають це, намагаючись зрозуміти їхню позицію.» [18]

«Критичне мислення — це здатність ставити під сумнів отриману інформацію. Воно передбачає дисципліноване мислення, яке є ясным, раціональним і неупередженим, спираючись на докази. Критичне мислення - це не особливий талант або результат генетичної схильності, а навичка, подібна до гнучкості або точності у спортсменів.» [19]

Людина, для якої критичне мислення є важливим, не приймає нічого на віру і ретельно все перевіряє. Вона шукає нестандартні способи вирішення

завдань, обговорює ідеї з командою та запитує конструктивну критику. Вибирає найкращий варіант серед усіх можливих, завжди приймаючи рішення з холодним розумом.

Ще однією затребуваною сучасною навичкою є вміння працювати в команді. Кожен співробітник компанії є повноцінним членом свого відділу, а отже, частиною команди, яка пов'язана спільними цілями та досяжними результатами. Ефективність команди значною мірою залежить від комфортних та сприятливих умов, створених керівником, а також від внутрішньої корпоративної культури.

Ефективна команда характеризується низкою ключових особливостей, що дозволяють їй досягати високих результатів і працювати гармонійно. Основні характеристики ефективної команди можуть включати:

Чітко поставлену ціль, команда має чітко визначені цілі, які зрозумілі всім учасникам. Кожен член команди знає, над чим працює команда і що від нього очікується.

Співпраця та взаємна підтримка. Ключом до успішного виконання поставлених задач є допомога один одному, обмінюються знаннями та ресурсами, працюють разом для досягнення спільних цілей.

Взаємна повага та довіра, усі члени команди повинні довіряти один одному, поважати думки та внесок кожного, що створює безпечне середовище для обговорення ідей та вирішення конфліктів.

Лідерство. Як це прийнято кожна ефективна команда повинна мати лідера або лідерів, які можуть направляти команду, підтримувати мотивацію та забезпечувати необхідні ресурси для досягнення цілей. Керівник і члени команди повинні відчувати або вірити, що здатні досягти неможливого, щоб мобілізувати зусилля.

Основна роль у командній роботі належить керівнику. Це та людина, яка керує всіма внутрішніми процесами, надихає, контролює та коригує діяльність команди. Його присутність є необхідною. З цього випливають кілька критеріїв, яким повинна відповідати ефективна управлінська команда. Ці критерії також

представляють собою управлінські завдання, від виконання яких залежить ефективність роботи членів команди.

Перший критерій – єдність цілей, методів та характеру діяльності. Досягнення мети командою залежить від згуртованості та ефективної комунікації, що є ключовим для взаєморозуміння та формування конструктивного діалогу.

Другий критерій – це результати спільної діяльності. Команда функціонує як єдиний організм лише тоді, коли має мету, яка призводить до конкретних результатів. Важливість роботи команди оцінюється за її результатами, тому керівник постійно повинен стимулювати і підтримувати команду для досягнення високих результатів.

Третій критерій – це процес прийняття рішень. Досвід показує, що найкращий спосіб прийняття рішень – це діалог всередині команди, де враховується думка кожного члена. Це забезпечує ефективне самоврядування команди і сприяє інтересам організації.

Четвертий критерій – це взаємовідносини всередині команди. Вони можуть бути формальними (наприклад, між керівником і співробітниками) і неформальними (задоволення потреб та інтересів поза ієрархією). Обидва типи взаємовідносин накладаються один на одного і впливають на загальну ефективність роботи команди.

Основною характеристикою ефективного спілкування є спрямованість – орієнтація особистості переважно на позитивні риси іншої людини, що допомагає розкрити потенціал того, з ким ми спілкуємося. Особливу увагу приділяють пізнавальним процесам у структурі комунікативної компетентності. Це передусім мислення – здатність аналізувати дії, розуміти мотиви, що їх зумовлюють. Успішному спілкуванню також сприяє соціально-психологічна перцепція, яка включає ідентифікацію, емпатію та соціальну рефлексію. Комунікативна компетентність охоплює не лише особистісні риси індивіда, але й певним чином організовані пізнавальні процеси та емоційну сферу.

Соціальні компетенції – це здатність взаємодіяти з іншими людьми, враховуючи їхні потреби, емоції, культурні та соціальні особливості. Соціальні компетенції включають емпатію, толерантність, здатність до співпраці та компромісу.

«Знання – це інформація про норми, правила спілкування, етикет та культурні особливості комунікативної поведінки. Знання дозволяють людині орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування, використовуючи відповідні мовні форми та прийоми.» [20]

«Уміння – це практичні навички, що забезпечують ефективне спілкування. Вони включають вміння слухати, ставити запитання, виражати свої думки чітко і зрозуміло, використовувати невербальні засоби комунікації (жести, міміку, інтонації тощо).» [21]

«Навички – це автоматизовані дії, що забезпечують швидке і точне виконання комунікативних завдань. Навички формуються в процесі багаторазового повторення і закріплення певних дій, що сприяє ефективності комунікації.» [21]

Комунікативна компетентність є важливою у багатьох аспектах життя людини:

Особистісний розвиток – вміння ефективно спілкуватися сприяє розвитку особистості, формуванню позитивної самооцінки та впевненості у собі.

Соціальні відносини – комунікативна компетентність допомагає будувати і підтримувати гармонійні стосунки з оточуючими, сприяє соціальній інтеграції та взаєморозумінню.

«Професійна діяльність – успішна професійна діяльність часто залежить від уміння ефективно спілкуватися з колегами, клієнтами, партнерами. Комунікативна компетентність сприяє досягненню професійних цілей, підвищенню продуктивності праці та кар'єрному зростанню.» [22]

«Освіта – у навчальному процесі комунікативна компетентність допомагає засвоювати нові знання, ефективно працювати в групах, висловлювати свої думки і аргументувати їх.» [23]

Комунікативна компетентність формується в процесі соціалізації і навчання, а також через особистий досвід спілкування. Існує кілька шляхів розвитку комунікативної компетентності:

«Освітні програми – спеціальні курси і тренінги з комунікативних навичок допомагають оволодіти основами ефективного спілкування, розвинути мовленнєві і соціальні навички.»

Професійна підготовка – у багатьох професіях (наприклад, у педагогії, психології, менеджменті) велика увага приділяється розвитку комунікативної компетентності як ключової професійної компетенції.

«Самоосвіта – читання літератури з комунікативних навичок, участь у дискусіях, дебатах, самостійна робота над удосконаленням своїх мовленнєвих і соціальних компетенцій.» [24]

«Практичний досвід – постійна практика спілкування в різних ситуаціях сприяє формуванню і закріпленню комунікативних навичок. Важливо активно використовувати отримані знання і вміння у повсякденному житті.»[25]

Отже, комунікативна компетентність є ключовою навичкою у сучасному світі, що впливає на всі аспекти життя людини – від особистісного розвитку до професійної діяльності. Вона включає знання, уміння і навички, що забезпечують ефективне спілкування, розуміння і взаємодію з іншими людьми. Розвиток комунікативної компетентності є важливим завданням як для індивідів, так і для суспільства в цілому.

У сучасній психологічній науці є проблема з креативністю яка посідає дуже важливе місце як проблема вдосконалення та розвитку людини. Креативність, як здатність до створення нових ідей, рішень та підходів, є ключовою складовою інтелектуальної діяльності та особистісного росту.

Креативність часто розглядається як комплексний феномен, який включає в себе різні аспекти мислення та поведінки. Вона може проявлятися у

здатності бачити нестандартні рішення, комбінувати різні елементи інформації у новий спосіб, генерувати нові ідеї та підходи до розв'язання проблем. Креативність є важливим компонентом інноваційної діяльності, що має значення не тільки в науковій і технічній сферах, але й в мистецтві, освіті та повсякденному житті.

Існують різні психологічні моделі, що намагаються пояснити природу та механізми креативного мислення. Однією з таких моделей є теорія дивергентного мислення, запропонована (Дж. Гілфордом), у відповідності до якої передбачено два види мислення.

Рис. 1.1. Два види мислення в концепції Дж. Гілфорда.

Вона підкреслює здатність генерувати множинні рішення та ідеї у відповідь на одну проблему. Інша популярна модель – це концепція асоціативного мислення. Ця модель підкреслює, що креативність виникає в результаті здатності встановлювати нові зв'язки між різними елементами

інформації. Креативні люди часто можуть знайти несподівані асоціації між, здавалося б, не пов'язаними об'єктами або ідеями.

Ще одна теорія – це Теорія інвестицій (Роберт Стернберг). Він стверджує, що креативні люди схожі на інвесторів: вони «купають низько і продають високо» в світі ідей. Це означає, що креативні люди часто працюють над непопулярними ідеями (купають низько), які мають потенціал стати успішними в майбутньому (продають високо). Ця теорія також включає шість компонентів креативності:

- інтелект: здатність до розуміння та вирішення проблем.
- знання: володіння необхідною інформацією.
- стиль мислення: схильність до інноваційного мислення.
- особистість: риси характеру, які підтримують креативність.
- мотивація: внутрішній інтерес до діяльності.
- навколишнє середовище: підтримка та ресурси для креативної діяльності.

Коли наймають співробітника, найчастіше роботодавці оцінюють аналітичні навички в перелік найважливіших, бо сьогодні вміти працювати з величезними обсягами різноманітної інформації дуже важливо. Її треба проаналізувати та виділити головне. Написання звітів, управління проектами компанії, рішення технічних задач та навіть вміння вести розмову – це та мала частина роботи де потрібні аналітичні здібності. Якщо для багатьох це сумно та нудно, треба знати, що розвиток творчого мислення теж вимагає цих навичок.

«Аналітичні навички — це здатність до систематичного, раціонального та логічного мислення, що дозволяє ефективно розбиратися у складних питаннях, виявляти зв'язки між різними елементами інформації та приймати обґрунтовані рішення. Ці навички є важливими в багатьох сферах діяльності, включаючи бізнес, науку, техніку, медицину та повсякденне життя. Основні компоненти аналітичних навичок включають кілька ключових елементів» [18]

По-перше, це збір інформації, тобто здатність знаходити, оцінювати та відбирати релевантну інформацію з різних джерел. По-друге, аналіз даних, що

передбачає вміння структурувати та систематизувати інформацію, використовуючи різні методи аналізу, такі як статистичний та якісний аналіз. По-третє, критичне мислення, яке включає здатність оцінювати достовірність та значимість інформації, відокремлювати факти від думок та робити обґрунтовані висновки. Далі, розв'язання проблем, що передбачає вміння виявляти кореневі причини проблеми, розробляти та оцінювати можливі рішення. Наступний компонент — прийняття рішень, тобто здатність обирати оптимальний варіант дій на основі аналізу та оцінки інформації. І, нарешті, комунікація результатів, що включає вміння чітко та зрозуміло представити свої висновки та рекомендації, використовуючи різні засоби комунікації, такі як звіт, презентація та візуалізація даних.

Аналітичні навички є важливими з кількох причин. Вони дозволяють приймати обґрунтовані рішення, уникаючи помилок та невизначеності, приймаючи рішення на основі глибокого аналізу даних та фактів. Аналітичне мислення допомагає ефективно вирішувати проблеми, виявляючи їх кореневі причини та розробляючи ефективні стратегії їх вирішення. Завдяки систематичному підходу до роботи, аналітичні навички дозволяють покращити продуктивність, оскільки вони сприяють більш ефективному використанню ресурсів та часу. Вони також допомагають виявляти можливості для покращення процесів та прийняття рішень, що забезпечує конкурентні переваги для організацій та індивідуальних працівників. Крім того, аналітичні навички є важливими для адаптації до швидкозмінних умов, оскільки вони дозволяють швидко оцінювати нову інформацію та розробляти відповідні стратегії.

Аналітичні навички включають здатність до прогнозування, що дозволяє передбачати можливі наслідки різних дій та сценаріїв розвитку подій. Це особливо важливо в умовах невизначеності та ризиків, коли необхідно приймати рішення, базуючись на неповній або неоднозначній інформації. Таким чином, аналітичні навички сприяють більшій впевненості в прийнятті рішень та зменшують ймовірність помилок. Вони також передбачають

здатність до стратегічного мислення, що дозволяє розробляти довгострокові плани та бачити ширшу картину. Це важливо для керівників та менеджерів, які повинні враховувати різні аспекти діяльності організації та приймати рішення, які впливають на її майбутнє. Аналітичні навички допомагають виявляти тренди та закономірності, що сприяє більш обґрунтованим прогнозам та стратегічним рішенням. У сучасному світі, де інформація відіграє ключову роль, аналітичні навички стають все більш затребуваними. Вони є важливими не тільки для професійної діяльності, але і для особистого розвитку та успішної адаптації до змін. Розвиток аналітичних навичок сприяє підвищенню конкурентоспроможності, покращенню якості прийняття рішень та ефективності вирішення проблем, що в кінцевому підсумку веде до більшого успіху та задоволення у професійному та особистому житті.

Незважаючи на очевидну важливість креативності, існує ряд проблем та викликів, пов'язаних з її розвитком. Однією з головних проблем є традиційна система освіти, яка часто орієнтована на запам'ятовування та відтворення знань, а не на розвиток творчого мислення. Багато шкіл та університетів недостатньо приділяють уваги розвитку креативності у студентів, що може обмежувати їхні можливості у майбутньому. Іншою проблемою є соціальні та культурні стереотипи, які можуть стримувати розвиток креативного потенціалу. Наприклад, у деяких культурах прояви нестандартного мислення та поведінки можуть не заохочуватися або навіть засуджуватися, що створює бар'єри для креативного самовираження. Доросла людина активізує творчий потенціал тоді, коли є якась внутрішня проблема. «Без бажання творити, людину практично неможливо спонукати до творчості».

Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати спеціальні стратегії та методики, спрямовані на розвиток креативності. Однією з таких стратегій є використання методів активного навчання, які стимулюють студентів до генерування нових ідей, експериментування та вирішення проблем. Важливим є також створення сприятливого середовища, де помилки та невдачі розглядаються як природний етап навчання та розвитку, а не як

привід для критики або покарання. Іншим ефективним підходом є використання ігор та творчих вправ, які сприяють розвитку уяви, фантазії та дивергентного мислення. Наприклад, техніки мозкового штурму, рольові ігри та креативні воркшопи можуть допомогти людям вийти за межі звичних шаблонів мислення та знайти нові рішення.

Таким чином, проблема креативності є надзвичайно важливою у сучасній психологічній науці. Розвиток креативних здібностей сприяє вдосконаленню та розвитку людини, допомагаючи їй адаптуватися до змінних умов життя, ефективно вирішувати проблеми та досягати успіху в різних сферах діяльності. Для цього необхідно впроваджувати спеціальні освітні та соціальні стратегії, які стимулюватимуть та підтримуватимуть креативне мислення та самовираження.

Також на сьогоднішній день приділяється увага проблемі громадської вихованості. Це пов'язано з соціальним порядком, виховання підростаючого покоління відповідальних громадян їхній обов'язок глибоко розуміти права та свободи та знати, як їх захищати. Усвідомлювати та поважати демократичні цінності та мати здатність до інновацій, керувати своєю життєвою діяльністю та соціальними справами. В першу чергу саме такі люди спроможні сприяти захисту та розбудові нашої країни, яка на законодавчому рівні закріпила статус правової, демократичної, соціальної держави. Наковці які досліджували особливості організації громадянського виховання, бачили, що кінцевий результат буде у сформованості громадянських якостей.

Таблиця 1.1

Визначення громадянської компетентності

Автор	Зміст поняття
В. Журова	«Громадянська компетентність – це інтегративна характеристика особистості, яка являє собою синтез когнітивного, мотиваційно-ціннісного, діяльнісного й рефлексивного компонентів і проявляється у засвоєнні громадянських знань та вмінь, навичок й досвіду громадянської діяльності, наявності системи громадянських цінностей і розвинутих громадянських

Автор	Зміст поняття
	якостей, необхідних для самовдосконалення, що відображає готовність ефективно здійснювати соціально значущу громадянську діяльність».
І. Зимня	«Компетенція громадянськості ... [це] знання і дотримання прав та обов'язків громадянина; свобода й відповідальність, впевненість у собі, власна гідність, громадянський обов'язок; знання та гордість за державні символи (герб, прапор, гімн).»
Г. Котова	«[Громадянська компетентність – це] сумарний показник компетенцій громадянськості, а також компетенцій громадянських знань та вмінь, громадянських якостей, навичок і практичного досвіду громадянської діяльності, які спричинені орієнтацією суб'єкта на реалізацію громадянських цінностей.»
В. Масленнікова	«Громадянська компетенція – це сукупність готовності та здатності, що дозволяють особистості активно, відповідально й ефективно реалізовувати увесь комплекс громадянських прав і обов'язків в демократичному суспільстві, застосовувати свої знання та вміння на практиці.»
Г. Монклер	«Громадянська компетентність розуміється як сукупність кваліфікаційних передумов як для того, щоб реалізувати права, так і для того, щоб виконувати обов'язки, зумовлені статусом громадянина.»
Ю. Підлісна	«В широкому розумінні громадянська компетентність виступає як різновид соціальної компетентності, як функція громадянського суспільства, що генерує ґрунт для ефективної і відповідальної діяльності особистості, соціальних груп і всього суспільства в цілому. У вузькому сенсі громадянська компетентність виступає як параметр діяльності особистості, що соціалізована під впливом громадянських цінностей, норм і правил, і який відображається в наявності знань, навичок і вмінь стосовно політичної сфери.»
О. Пометун	«Громадянська компетентність як здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права і обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Громадянська компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка включає її певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя – громадянськості.»
С. Рашидов	«[Компетенції громадянськості –] це компетенції, необхідні індивіду для

Автор	Зміст поняття
	активної громадянськості, соціальної включеності та реалізації своїх прав і свобод.»
Т. Смагіна	«Громадянська компетентність – сукупність знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, успішно реалізуватися як громадянину української держави.»
В. Шахрай	«Громадянська компетентність – це феномен і сукупність властивостей індивіда, що соціалізовані під впливом громадянського суспільства. При цьому вона виступає у вигляді сукупності політичних, індивідуально-метальних, етичних, професійних, морально-етичних й інших якостей, навичок та вмінь, що мотивують індивідуальну й групову активність особистості.»

Питання громадянського виховання в нашому суспільстві є надзвичайно актуальним. Соціальний порядок, виховання відповідальних громадян, їх розуміння прав та свобод, здатність захищати їх, повага до демократичних цінностей і здатність до інновацій — все це є важливими аспектами, які формують основи для розвитку правової, демократичної та соціальної держави, та дають шлях до використання можливостей проектної технології в громадянському вихованні. Загалом, громадянське виховання є фундаментом для побудови відповідального суспільства, здатного до захисту та розбудови своєї держави.

1.2 Особливості використання проектних технологій навчання в напрямі формування ключових компетентностей

«Проектні технології навчання – це освітня методика, яка акцентує увагу на активній участі студентів у процесі створення та реалізації різних проектів. Цей підхід має на меті розвиток критичного мислення, творчих здібностей та навичок співпраці серед учнів. Він поєднує теоретичні знання з практичною

діяльністю, сприяючи глибокому розумінню матеріалу та підвищенню мотивації до навчання.» [26]

Вони мають глибоке коріння та використовуються в різних освітніх системах по всьому світу. Проектні технології навчання застосовуються на різних рівнях освіти, від початкової школи до вищих навчальних закладів. Серед прикладів організацій, навчальних закладів та педагогів, які активно використовували або розвивають проектні технології навчання можна навести «Джон Дьюї та Школа Лабораторії яка знаходиться у (США)» Джон Дьюї, американський філософ і педагог, був одним із перших, хто активно пропагував ідеї проектного навчання. Його Лабораторна Школа при Чиказькому університеті стала одним із перших місць, де ці ідеї були реалізовані на практиці. Дьюї вірив, що навчання має бути активним процесом, і що учням краще навчатися через досвід та участь у реальних проектах. Також можна зазначити Марію Монтесорі, італійський педагог, яка активно впроваджувала елементи проектного навчання у своїй методиці. Її підхід включає самостійне навчання дітей через практичні заняття, що є основою проектних технологій. Фінська освітня система має одну з найуспішніших освітніх систем у світі, також активно використовує проектні технології. Фінські школи заохочують міждисциплінарні проекти та навчання через дослідження і практичну діяльність. Це сприяє розвитку критичного мислення та творчих здібностей у учнів. В Україні також є приклади шкіл, які використовують проектні технології навчання. Наприклад, деякі приватні школи та альтернативні освітні заклади активно впроваджують цю методику для підвищення ефективності навчання та розвитку навичок учнів.

Проектні технології навчання є ефективним інструментом для формування громадянської компетентності учнів. Вони забезпечують активну участь учнів у процесі навчання, стимулюють розвиток критичного мислення, соціальних навичок і відповідальності. Розглянемо основні особливості використання проектних технологій навчання в контексті формування

громадянської компетентності. В табл. 1.1 наведено ознаки та характеристики використання проектних технологій в напрямі розвитку компетентностей.

Таблиця 1.2

Особливості використання проектних технологій та їх спрямованість на розвиток компетентностей

Ознака проектної технології	Характеристика проектної технології
Інтерактивність та участь	Проектні технології навчання створюють середовище, де учні активно залучені до навчального процесу. Вони працюють над реальними проблемами, що дозволяє їм бачити безпосередній зв'язок між навчанням і повсякденним життям. Цей підхід сприяє розвитку відповідальності та ініціативності, що є важливими компонентами громадянської компетентності
Міждисциплінарний підхід	Проектні технології часто вимагають інтеграції знань з різних предметів, що допомагає учням бачити комплексність соціальних проблем. Наприклад, проект на тему екології може включати знання з біології, географії, економіки та права. Такий підхід сприяє формуванню цілісного уявлення про суспільство та його проблеми, що є ключовим для розвитку громадянської компетентності.
Робота в команді	Однією з основних особливостей проектних технологій є робота в команді. Учні вчаться співпрацювати, слухати думки інших, вирішувати конфлікти і приймати спільні рішення. Ці навички є важливими для формування активних та відповідальних громадян, які вміють працювати в колективі і брати на себе відповідальність за спільний результат.
Розвиток критичного мислення	Проектні технології стимулюють учнів до аналізу інформації, критичної оцінки різних точок зору і прийняття обґрунтованих рішень. Це сприяє розвитку критичного мислення, що є важливим елементом громадянської компетентності. Учні вчаться не тільки приймати інформацію, але й критично її осмислювати, ставити запитання і шукати відповіді.
Практичність і реалістичність	Проектні технології орієнтовані на вирішення реальних проблем, що робить навчання більш практичним і реалістичним. Учні бачать, як

Ознака проектної технології	Характеристика проектної технології
	їхні знання та вміння можуть бути застосовані для вирішення конкретних соціальних питань. Це підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку почуття власної значущості та відповідальності за зміни в суспільстві.
Залучення до громадської діяльності	Проекти часто включають елементи громадської діяльності, що дозволяє учням брати безпосередню участь у житті громади. Наприклад, проекти можуть передбачати волонтерську діяльність, організацію заходів чи кампаній, спрямованих на вирішення соціальних проблем. Це допомагає учням розвивати почуття приналежності до громади і розуміння важливості активної громадянської позиції.
Формування цінностей та етичних норм	У процесі роботи над проектами учні стикаються з різними етичними питаннями і вчаться формувати власні цінності та норми поведінки. Обговорення моральних аспектів проблем, з якими вони працюють, сприяє розвитку моральної свідомості та етичного мислення. Це важливо для формування відповідальних і морально зрілих громадян.
Індивідуалізація навчання	Проектні технології дозволяють враховувати індивідуальні особливості учнів, їхні інтереси і здібності. Кожен учень може вибрати проект відповідно до своїх уподобань і працювати в своєму темпі. Це сприяє розвитку самостійності, ініціативності та самовдосконалення, що є важливими аспектами громадянської компетентності.
Оцінювання і рефлексія	У процесі роботи над проектами учні постійно оцінюють свої дії і результати, що сприяє розвитку навичок самооцінки і рефлексії. Вони вчаться аналізувати свої успіхи і помилки, визначати шляхи для подальшого вдосконалення. Це важливо для формування самосвідомості і здатності до саморозвитку, що є невід'ємними компонентами громадянської компетентності.
Співпраця з громадськими організаціями	Проектні технології часто передбачають співпрацю з громадськими організаціями та іншими зовнішніми партнерами. Це дає учням можливість взаємодіяти з професіоналами, брати участь у реальних

Ознака проектної технології	Характеристика проектної технології
	<p>громадських ініціативах і здобувати практичний досвід. Така співпраця сприяє розширенню світогляду учнів і розумінню ними ролі громадянського суспільства.</p>
<p>Використання інформаційно-комунікаційних технологій</p>	<p>Проектні технології навчання активно використовують інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що дозволяє учням здобувати навички роботи з сучасними технологіями, знаходити і обробляти інформацію, спілкуватися і співпрацювати з іншими учасниками проектів. Це сприяє розвитку інформаційної грамотності і цифрових навичок, що є важливими для сучасних громадян.</p>
<p>Орієнтація на результат</p>	<p>Проектні технології навчання орієнтовані на досягнення конкретного результату, що мотивує учнів до активної діяльності і відповідального ставлення до своїх завдань. Учні бачать кінцевий результат своєї роботи, що підвищує їхню мотивацію і задоволення від навчання. Це сприяє розвитку почуття власної значущості і впевненості у своїх силах.</p>
<p>Роль вчителя</p>	<p>У проектних технологіях вчитель виконує роль наставника і фасилітатора, допомагаючи учням у процесі роботи над проектами. Вчитель надає підтримку, консультує, направляє учнів, але не дає готових рішень. Це сприяє розвитку самостійності і відповідальності учнів, їх здатності до самостійного прийняття рішень.</p>
<p>Інклюзивність</p>	<p>Проектні технології дозволяють залучати до навчального процесу учнів з різними можливостями і потребами, забезпечуючи рівні умови для всіх. Учні можуть працювати в командах, де кожен має можливість внести свій внесок відповідно до своїх здібностей і інтересів. Це сприяє розвитку толерантності і взаємоповаги, що є важливими аспектами громадянської компетентності.</p>

Таким чином, використання проектних технологій навчання є ефективним засобом формування громадянської компетентності. Вони забезпечують інтерактивність і участь, сприяють розвитку критичного

мислення, соціальних навичок, відповідальності, формують цінності і етичні норми, залучають учнів до громадської діяльності і сприяють їхньому саморозвитку. Усі ці аспекти є важливими для формування активних, відповідальних і морально зрілих громадян, здатних брати участь у суспільному житті і впливати на нього.

Структурна модель ключових громадянських компетентностей є важливим інструментом для розуміння та оцінки рівня громадянської готовності особистості до активної участі у громадському житті. Ця модель визначає основні складові, які входять у поняття громадянської компетентності та визначає їх взаємозв'язок та вплив на суспільство. Обґрунтування такої моделі передбачає розгляд кожної складової та її ролі у формуванні громадянської ідентичності та участі.

Рис. 1.2 Ключові компетентності для навчання протягом життя

«Структурна модель громадянської компетентності описує набір ключових навичок, кожна з яких відображається через конкретні здатності. Авторка виділяє такі компетентності: а) дослідницька (здатність аналізувати та оцінювати ситуації); б) соціальний вибір (уміння приймати рішення та обирати оптимальні варіанти у конкретних соціальних ситуаціях для вирішення соціальних проблем); в) соціальна дія (реалізація обраних рішень); г) комунікативна (здатність до толерантної взаємодії з іншими під час спільного вирішення соціальних проблем); д) навчальна (здатність до самостійного навчання у змінному світі)» [27]

Структурна модель ключових громадянських компетентностей є важливим інструментом для розвитку активного громадянського суспільства. Вона охоплює низку навичок і знань, які необхідні для ефективної участі громадян у суспільному житті.

Таблиця 1.3

Складові моделі розвитку громадянського суспільства

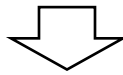
Назва	Зміст	Обґрунтування
Дослідницька компетентність	Ця компетентність включає здатність аналізувати, оцінювати ситуації та збирати необхідну інформацію для прийняття рішень.	В сучасному світі важливо вміти критично мислити, аналізувати інформацію та робити обґрунтовані висновки. Це дозволяє громадянам краще розуміти соціальні процеси та проблеми, що стоять перед суспільством, і сприяє прийняттю обґрунтованих рішень.
Соціальний вибір	Ця компетентність полягає у здатності робити вибір і приймати рішення в конкретних соціальних ситуаціях.	Уміння здійснювати соціальний вибір і приймати відповідальні рішення є ключовим аспектом активного громадянства. Це включає здатність оцінювати різні варіанти та вибирати найкращий шлях для вирішення соціальних проблем.
Соціальна дія	Компетентність	Реалізація рішень є важливою частиною

Назва	Зміст	Обґрунтування
	реалізації прийнятих рішень через активні дії.	громадянської участі. Це включає в себе здатність організовувати та здійснювати соціальні ініціативи, брати участь у громадських проєктах та активно впливати на покращення суспільного життя.
Комунікативна компетентність	Здатність до толерантної взаємодії з іншими під час вирішення соціальних проблем.	Ефективна комунікація є основою для співпраці та взаємодії у суспільстві. Це включає вміння слухати, висловлювати свої думки, аргументувати позицію та знаходити спільну мову з різними групами населення.
Навчальна компетентність	Здатність до самостійного навчання в умовах змін.	В сучасному світі постійно відбуваються зміни, тому здатність до самоосвіти та адаптації є надзвичайно важливою. Це дозволяє громадянам постійно вдосконалювати свої знання та навички, бути в курсі нових тенденцій та ефективно реагувати на виклики часу.

«На всіх етапах розвитку суспільства «ідеал» громадянської компетентності формується під впливом соціального середовища, яке визначає рамки громадянської взаємодії і встановлює норми та правила цієї взаємодії, стаючи своєрідним "замовником" цього формату компетентності. Водночас, учасники цієї взаємодії, виходячи з власних здібностей та готовностей, створюють свої значення, моделі та цілі, переосмислюють існуючі дискурси, запроваджують нові практики, змінюють норми та правила, а іноді й масштаби взаємодії, що призводить до трансформації як соціального середовища, так і уявлень про громадянську компетентність».[30]

<i>Соціально-психологічні якості</i>				
Цінності	Мотивації	Когнітивні настанови	Ставлення	Ідентичності
співробітництво	активності	на рефлексивний аналіз нового досвіду	соціальна відповідальність	суб'єктна
законність	залучення	на критичний аналіз інформації	толерантність до невизначеності	громадянська
взаємоповага	досягнення не лише особистого, а й спільного блага	на раціональне оцінювання ситуації	соціальний інтерес	політична
соціальна солідарність	впливу на політику і суспільство		соціальна довіра	національна
свобода	самоорганізації для вирішення спільних проблем			регіональна
	самоконтролю і саморефлексії			глобальна

Мал.1.3 Структурна модель розвитку ключових компетентностей

Кваліфікаційні характеристики	
Здатності	Готовності
до аналізу ситуації і планування активності	до партиципації (участі в управлінні, вирішенні проблем, причетності, співробітництва.)
до антиципації і прогнозування наслідків своїх дій	до здобуття суспільних благ ціною обмеження або й відмови від власної вигоди
до тактичної і стратегічної взаємодії при вирішенні суспільних проблем	змінювати і контролювати власне життя та ініціювати зміни у найближчому оточенні
до критичної рефлексії	до вирішення проблем в умовах невизначеності
аргументувати свої пропозиції (оцінки, дії тощо)	до толерантної взаємодії при вирішенні соціальних проблем
оцінювати ризики	
вести дискусію	
активно слухати	
визначати, що відповідає власним інтересам і який політичний вибір дає змогу забезпечити ці інтереси найбільшою мірою	

Отже, обґрунтування структурної моделі розвитку ключових громадянських компетентностей показує, що кожна складова є важливою для розвитку активного та відповідального громадянства. Ця модель дозволяє комплексно підійти до питання громадянської освіти та виховання, створюючи основу для формування громадян, які здатні ефективно діяти в сучасному суспільстві, приймати відповідальні рішення та сприяти його розвитку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, ключові компетентності, такі як критичне мислення, комунікативні навички, креативність, та вміння працювати в команді, є фундаментальними для успішного життя та професійної діяльності в сучасному суспільстві. Ці компетентності не лише сприяють особистісному розвитку, але й підвищують здатність до адаптації у швидко змінюваному світі. Важливим аспектом є те, що всі вони взаємопов'язані: розвиток однієї компетентності сприяє вдосконаленню інших. Наприклад, критичне мислення допомагає більш ефективно працювати в команді, а креативність відкриває нові шляхи вирішення проблем. Соціальні компетенції, такі як емпатія та толерантність, є важливими для побудови гармонійних міжособистісних відносин і успішної соціальної інтеграції. Вони дозволяють краще розуміти та враховувати потреби інших людей, що є необхідним для ефективної комунікації та співпраці. Комунікативні навички є ключовими у всіх аспектах життя, від особистих відносин до професійної діяльності. Вони включають здатність чітко виражати свої думки, слухати інших, ставити запитання та використовувати невербальні засоби комунікації. Володіння цими навичками сприяє кращому порозумінню і зменшує конфлікти. Креативність є особливо цінною в умовах сучасного швидко змінюваного світу. Вона сприяє генерації нових ідей та інновацій, що є важливими для розвитку як особистості, так і суспільства в цілому. Здатність до творчого підходу дозволяє знаходити нестандартні рішення та ефективно вирішувати складні проблеми. Вміння працювати в команді є незамінним у будь-якій сфері діяльності. Ефективна команда, що характеризується чітко поставленою метою, співпрацею, довірою та лідерством, досягає високих результатів і забезпечує гармонійне робоче середовище.

Тож всі ці поняття та компетентності є необхідними для успішного функціонування в сучасному світі. Вони не лише сприяють особистісному та

професійному розвитку, але й забезпечують ефективну взаємодію з іншими людьми та адаптацію до змін, що є важливими у сучасному суспільстві.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТА АНАЛІЗ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ СНУ ІМ. В. ДАЛЯ

2.1 Характеристика та аналіз діяльності СНУ імені В.Даля.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля – це державний навчальний заклад вищої освіти України, який було засновано 27 березня 1920 року. Наразі заклад було переміщено у м. Київ через окупацію Луганської області. Наразі він займає 50 місце серед інших університетів нашої країни. [1]. Перші роки його існування були присвячені підготовці інженерів для промисловості Донбасу. Поступово технікум перетворювався на вищий навчальний заклад, а у 1930 році отримав статус інституту — Луганський машинобудівний інститут (ЛМІ). У 1960-ті роки ЛМІ почав активно розширюватися: з'явилися нові факультети, збільшилася кількість спеціальностей. У 1964 році інститут було перейменовано на Ворошиловградський машинобудівний інститут. Пізніше, у 1990 році, інституту було надано статус університету, і він став Ворошиловградським державним технічним університетом. З проголошенням незалежності України університет продовжив свій розвиток. У 1993 році університету було присвоєно ім'я видатного письменника та вченого Володимира Даля, і він отримав сучасну назву — Східноукраїнський державний університет імені Володимира Даля. У 2001 році заклад було реорганізовано у Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, що стало визнанням його наукових та освітніх здобутків. Через військові дії на сході України у 2014 році, університет був змушений евакуюватися з Луганська і перемістив свою основну діяльність до Сєвєродонецька. Це був складний період для університету, але йому вдалося зберегти свій освітній і науковий потенціал, продовжуючи працювати на благо студентів і суспільства. У лютому

2022 року коли почалася повномасштабне вторгнення, передислокувався в Кам'янці-Подільському, потім в жовтні почав працювати у м. Київ. [1]

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля має значні досягнення в різних сферах діяльності, що зробило його одним з провідних навчальних закладів України.

Таблиця 2.1

Досягнення Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Ключові досягнення		
Академічні досягнення	Розширення спеціальностей та програм навчання	Університет пропонує широкий спектр спеціальностей та освітніх програм на різних рівнях – бакалаврських, магістерських та докторських, що охоплюють технічні, гуманітарні, економічні та природничі науки.
	Високий рівень акредитації	Багато програм університету мають найвищий рівень акредитації в Україні, що свідчить про високу якість освіти.
	Інноваційні методи навчання	СНУ ім. В. Даля впроваджує сучасні освітні технології, включаючи дистанційне навчання та електронні ресурси.
Наукові досягнення	Науково-дослідні проекти	Університет реалізував і продовжує реалізовувати численні науково-дослідні проекти, в тому числі міжнародні, у співпраці з провідними науковими установами світу.
	Публікації та патенти	Викладачі та дослідники університету опублікували багато наукових статей у відомих міжнародних журналах та отримали численні патенти на свої винаходи.
	Наукові конференції та симпозиуми	СНУ ім. В. Даля регулярно організовує міжнародні та національні наукові конференції, симпозиуми та семінари, які збирають провідних вчених і дослідників з усього світу.
Міжнародне співробітництво	Партнерства з закордонними університетами	Університет має партнерські угоди з багатьма навчальними закладами Європи, Америки та Азії, що дозволяє студентам і викладачам брати участь у міжнародних програмах обміну.
	Участь у міжнародних програмах	СНУ ім. В. Даля бере участь у різних міжнародних програмах, таких як Erasmus+, що надає можливість студентам навчатися за кордоном і отримувати досвід міжнародної освіти.
Соціальні та культурні досягнення	Розвиток інфраструктури	Університет активно працює над покращенням своєї інфраструктури, включаючи побудову нових навчальних корпусів, лабораторій, бібліотек та спортивних споруд.
	Студентське життя	СНУ ім. В. Даля підтримує активне студентське життя, пропонуючи різноманітні культурні, спортивні та соціальні заходи.

Ключові досягнення		
	Громадська діяльність	Університет активно залучений до громадської діяльності, реалізуючи проекти, спрямовані на розвиток місцевої громади і регіону.
Відновлення після переміщення	Переміщення та адаптація	Після переміщення у Северодонецьк у 2014 році університет швидко адаптувався до нових умов і продовжив свою освітню та наукову діяльність.
	Збереження кадрового потенціалу	Університету вдалося зберегти значну частину своїх викладачів і науковців, що забезпечило безперервність освітнього процесу.

Саме ці досягнення роблять СНУ ім. В. Даля важливим центром науки і освіти в Україні, який продовжує активно розвиватися і робити значний внесок у суспільство. [3,4]

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля має великий обсяг студентів тільки протягом з 2020 – 2023 було зараховано близько 3 389 студентів. +

Таблиця 2.2

Кількість вступників у період з 2020-2022

Найменування	Роки				Відхилення 2023/2022
	2020	2021	2022	2023	
Зараховано на Бюджет (усього) Бакалаврат	465	400	238	262	24
Зараховано на Контракт (усього) Бакалаврат	386	304	437	897	460
Зараховано на Бюджет (усього) Магістратура	170	190	403	209	-194
Зараховано на Контракт (усього) Магістратура	395	165	94	756	662
Зараховано іноземців на контракт Бакалаврат	9	3	-	-	-
Всього подано заяв	3842	3665	3181	5844	2 663

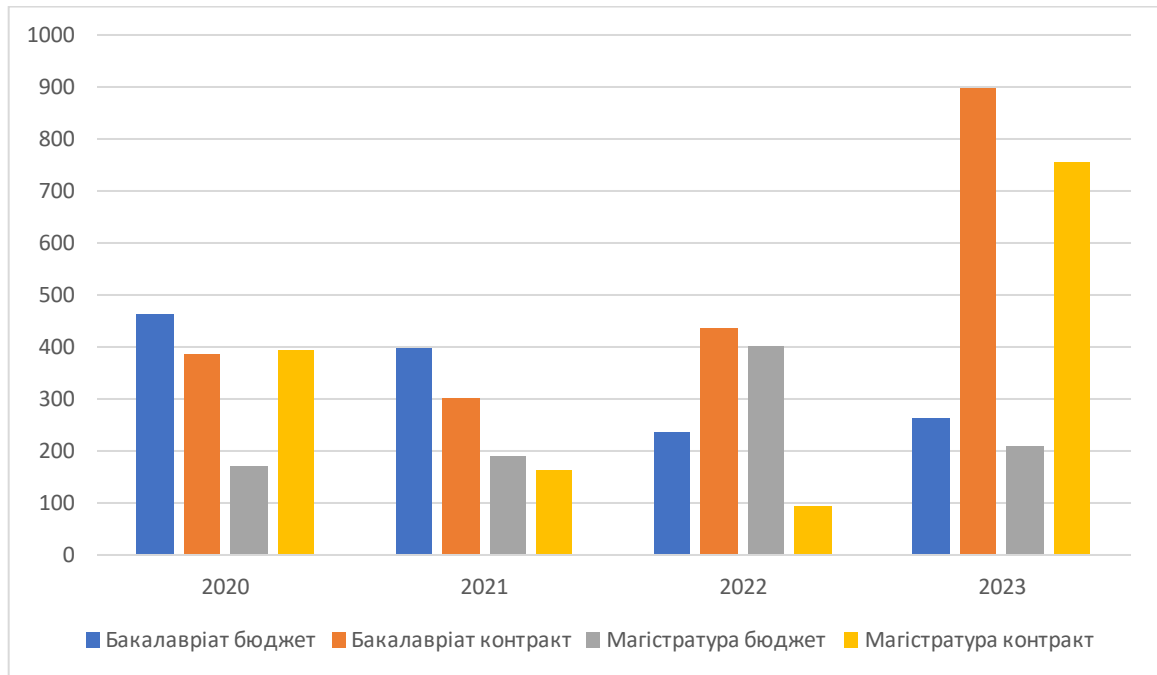

Рис. 2.1 Динаміка кількості зарахованих здобувачів за період 2020-2023 р.

Зарахування на Бакалаврат

На бюджет: Загальна кількість студентів, зарахованих на бюджетну форму навчання на бакалаврат, становить 1 365 осіб. Протягом чотирьох років спостерігається тенденція до зменшення кількості зарахованих на бюджет: від 465 осіб у 2020 році до 262 осіб у 2023 році.

На контракт: Загальна кількість студентів, зарахованих на контрактну форму навчання на бакалаврат, становить 2 024 особи. Тут спостерігається значний ріст, особливо у 2023 році, коли було зараховано 897 осіб, що є найвищим показником за всі роки.

Зарахування на Магістратуру

На бюджет: Загальна кількість студентів, зарахованих на бюджетну форму навчання на магістратуру, становить 972 особи. Кількість зарахованих студентів варіювалася протягом років, з найвищим показником у 2022 році (403 особи) і найнижчим у 2020 році (170 осіб).

На контракт: Загальна кількість студентів, зарахованих на контрактну форму навчання на магістратуру, становить 1 410 осіб. Найбільше студентів

було зараховано у 2023 році (756 осіб), тоді як у попередні роки кількість зарахованих була значно меншою. [5]

Зменшення зарахування на бюджетну форму навчання на бакалаврат, може свідчити про обмеження кількості місць або зменшення попиту на певні спеціальності. Зростання зарахування на контрактну форму навчання, особливо на бакалаврат, може бути пов'язане з підвищенням попиту на освіту, яку університет пропонує, та збільшенням кількості абітурієнтів, готових платити за навчання. Кількість зарахованих на магістратуру коливається, що може вказувати на зміни в попиті на різні спеціальності або на бюджетні місця. Зменшення зарахування іноземців. Після 2021 року іноземні студенти не зараховувались, що може бути пов'язане з зовнішніми факторами, такими як політична ситуація або пандемія COVID-19. Збільшення загальної кількості поданих заяв у 2023 році може свідчити про підвищений інтерес до університету або ефективні маркетингові стратегії. Найбільше було зараховано студентів чоловічої статі.

Таблиця 2.3

Звіт про фінансовий результат

Назва статті	Код	2019	2020	2021	Абсолютне відхилення	
					2020/2019	2021/2020
ДОХОДИ						
Бюджетні асигнування	2010	153969719	167429898	122542606	13460179	-44887292
Доходи від надання послуг (виконання робіт)	2020	41534683	41958500	26510957	423817	-15447543
Доходи від продажу активів	2030	63137	11454	3072	-51683	-14526
Фінансові доходи	2040	541438	682377	216986	140939	-465391
Інші доходи від обмінних операцій	2050	166156	165785	125076	-371	-40709
Усього доходів від обмінних операцій	2080	196275133	210248014	149398697	13972881	-60849317
Інші доходи від необмінних операцій	2130	1138454	2849166	153361	1710712	-2695805

Назва статті	Код	2019	2020	2021	Абсолютне відхилення	
					2020/2019	2021/2020
Усього доходів від необмінних операцій	2170	1138454	2849166	153361	1710712	-2695805
Усього доходів	2200	197413587	213097180	149552058	15683593	-63545122
ВИТРАТИ						
Витрати на виконання бюджетних програм	2210	126633026	139471321	108575320	12838295	-30896001
Витрати на виготовлення продукції (виконання робіт)	2220	24179323	33577437	32478058	9398114	-1099379
Інші витрати за обмінними операціями	2250	217696	113691	93397	-104005	-20294
Усього витрат за обмінними операціями	2290	151030045	173162449	141146775	22132404	-32015674
Інші витрати за необмінними операціями	2310	26839124	27459609	15550346	620485	-11909263
Усього витрат за необмінними операціями	2340	26839124	27459609	15550346	620485	-11909263
Усього витрат	2380	177869169	200622058	156697121	22752889	-43924937
Профіцит/дефіцит за звітний період	2390	19544418	12475122	-7145063	-7069296	-19620185

У 2020 році загальні витрати університету зросли на 22,752,889 грн порівняно з 2019 роком, а у 2021 році витрати знизилися на 43,924,937 грн порівняно з 2020 роком.

Маємо, що 2020 році загальні доходи університету зросли на 15,683,593 грн порівняно з 2019 роком. Але у 2021 році доходи суттєво знизилися на 63,545,122 грн порівняно з 2020 роком, що свідчить про загальне погіршення фінансового стану.

Загальні доходи університету демонструють зростання у 2020 році, але значне зниження у 2021 році. Це може свідчити про нестабільність фінансування та можливі зовнішні фактори, що вплинули на фінансову

діяльність університету. Витрати також зростали у 2020 році, але знизилися у 2021 році, що може вказувати на заходи економії або зменшення активності в певних напрямках. Профіцит у 2020 році знизився порівняно з 2019 роком, а у 2021 році університет перейшов до дефіциту, що свідчить про необхідність перегляду фінансової стратегії та пошуку додаткових джерел фінансування. Зниження бюджетних асигнувань у 2021 році є особливо тривожним сигналом, що вказує на необхідність посилення роботи з державними органами для забезпечення стабільного фінансування. Ці зміни свідчать про виклики, з якими стикається університет, і необхідність адаптації до нових умов для забезпечення стабільного розвитку в майбутньому.

2.2 Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування університету

Для розробки та впровадження стратегії університету СНУ ім. В. Даля важливо глибоко розуміти як внутрішнє, так і зовнішнє середовище. Зовнішнє середовище організації є джерелом ресурсів, необхідних для її існування. Воно складається з елементів, які суттєво впливають на її діяльність.

«Аналіз зовнішнього середовища включає дослідження макрооточення (опосередкованого оточення), яке включає фактори, що хоч і не впливають безпосередньо на організацію, але мають значний опосередкований вплив на її ефективність і стійкість». [11]

Щоб визначити і реалізувати стратегію, проаналізуємо спочатку зовнішнє середовище функціонування університету, яке включає дослідження політичних, економічних, соціальних, технологічних, екологічних та правових факторів, які впливають на університет. Такий комплексний підхід дозволяє виявити можливості та загрози, розробити адаптивні стратегії та підвищити конкурентоспроможність закладу вищої освіти.

24 лютого 2022 року війна вийшла на новий рівень, та увійшла в дім кожного українця. Вінна поставила нові виклики та завдання. Це стосується і

освітнього процесу у нашій державі. СНУ ім. В. Даля є внутрішньо переміщеним університетом. «Перша евакуація була у 2014 році, куди переїхало більша кількість викладачів. Було зрозуміло, що університет це не будівлі, лабораторії, а перш за все людський потенціал. Завдяки самовідданій праці співробітників з 2014 по 2022 рік вдалося повністю відновити освітню та наукову діяльність, а також створити нові освітні простори та лабораторії.» [7 ст 3]. Все було гарно до 2022 року. «Війна знову зруйнувала усі плани, але значно посилила прагнення до перемоги, впевненість, надію та віру в відновлення для майбутніх поколінь. Станом на сьогодні університет повністю втратив матеріально-технічну базу на тимчасово окупованих територіях, навчальний корпус майже повністю зруйновано, а лабораторний корпус пошкоджено частково.» [7 ст.3]. Потім університет було переміщено у Кам'янець-Подільський, а потім вже у Київ. На сьогоднішній день йому допомагають різні організації з обладнанням та розвитком.

«Завдяки гранту від Проекту USAID «Економічна підтримка України», у Східноукраїнському національному університеті ім. В. Даля (СНУ ім. В. Даля) створюються три новітні лабораторії: лабораторія електромехатроніки (ElectromechatronicsLab), лабораторія електроенергетики (EnergyLab) для підготовки інженерів-електриків та лабораторія прототипування і виробництва (FabLab) для IT-спеціалістів. Університет, який двічі був релокований з Луганщини і зараз функціонує у Києві, отримав офісні та лабораторні меблі, комп'ютери, мікрокомп'ютери, акустичні системи, інтерактивні дошки, проектори, багатофункціональні пристрої, мережеве обладнання, програмне забезпечення, 3D-принтер, лазерний верстат, навчальні стенди компанії FESTO та додаткове інженерне обладнання. Грант на суму близько 20 мільйонів гривень дозволить навчати близько 500 студентів за оновленими програмами, сприяючи співпраці університету з бізнесом і забезпечуючи практичну підготовку студентів.» [9]

СНУ ім. В. Даля регламентується низкою нормативно-правових актів, які забезпечують його діяльність серед яких: [10 ст 4-6].

Таблиця 2.4

Нормативно-правові акти якими керується СНУ

Нормативно-правовий акт	Основний закон, який гарантує право на освіту та наукову творчість.
Закон України "Про вищу освіту"	Визначає основні принципи, засади та функціонування вищої освіти.
Закон України "Про освіту"	Встановлює структуру та принципи функціонування системи освіти.
Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність"	Регулює наукову та науково-технічну діяльність в Україні.
Закон України "Про забезпечення функціонування української мови"	Встановлює статус та використання української мови в освітньому процесі.
Державні стандарти вищої освіти	Визначають стандарти та вимоги до освітніх програм та кваліфікацій.
Накази та розпорядження Міністерства освіти і науки України	Регулюють організацію навчального процесу, академічну мобільність тощо.
Статут СНУ ім. В. Даля	Внутрішній документ, що визначає організаційну структуру та правила університету.
Міжнародні договори та угоди	Регулюють участь університету в міжнародних освітніх та наукових програмах.

СНУ ім. В. Даля активно впроваджує передові технології та цифрові рішення для покращення навчального процесу та управління університетом. Це включає електронні освітні ресурси для дистанційного навчання, віртуальні лабораторії, системи управління навчальним процесом, цифрові сервіси адміністрування, інноваційні технології в навчанні та заходи з кібербезпеки. Ці ініціативи спрямовані на забезпечення високої якості освіти та підготовку студентів до сучасних викликів.

На мою думку якщо зовнішні чинники не були настільки непередбачуваними, якими вони є на сьогоднішній день, можна було б планувати розвиток на роки вперед, але через нестійкість зовнішнього середовища це робити дуже складно. Зовнішнє середовище встановлює вимоги до місії і цілей, процесу їхнього досягнення, впливає на поточні процеси діяльності.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля є одним із провідних вищих навчальних закладів України, який здійснює свою діяльність у складних та динамічних умовах. Цей університет був переміщений вже близько трьох разів, але він витримав всі ці випробування.

Внутрішнє середовище складається з організаційної структури, місії, цілей, цінностей, та візії розглянемо ці елементи більш детальноше.

Організаційна структура університету лінійно – функціональна, серед переваг, вона забезпечує чітке розподілення обов'язків та повноважень між різними підрозділами університету. Кожен підрозділ спеціалізується на конкретній функціональній області, що сприяє підвищенню ефективності управління та виконанню завдань університету. Також вона має певні недоліки, один з основних полягає в тому, що така модель може призвести до бюрократизації та ускладнення комунікації між підрозділами. Також вона не завжди ефективно враховує потреби різних напрямків розвитку університету, адже орієнтована на структурну діловодність, що може обмежити інноваційність та гнучкість управління.

Організаційна структура університету включає:

Ректор є вищим керівником, до якого безпосередньо підпорядковуються проректори.

Проректори відповідають за різні аспекти діяльності університету: навчальну роботу, наукову роботу, адміністративно-господарську діяльність та міжнародну співпрацю.

Факультети та інститути, які керуються проректорами, включають кафедри, що здійснюють викладацьку та наукову діяльність, та співпрацюють зі студентськими організаціями та самоврядуванням.

Адміністративні підрозділи забезпечують підтримку та управління університетом.

Науково-дослідні інститути та центри проводять наукові дослідження і розробки.

Рис. 2.2 Схема організаційної структури Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Організаційна структура СНУ ім. В. Даля спрямована на забезпечення ефективного управління та розвитку університету. Вона включає різні рівні керівництва та спеціалізовані підрозділи, які взаємодіють для досягнення освітніх, наукових та адміністративних цілей. Така структура дозволяє університету адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, підтримувати високу якість освіти та наукових досліджень, а також сприяти інтеграції у міжнародний освітній простір.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля є відомим центром освіти, досліджень та наукової активності на сході України. Заснований на цінностях інтелектуальної відкритості, академічної чесності та соціальної відповідальності, університет має на меті забезпечити високоякісну освіту, що відповідає міжнародним стандартам, та сприяти розвитку особистості кожного студента. Але в чому саме полягає його місія, які в нього цінності, та довгострокові цілі.

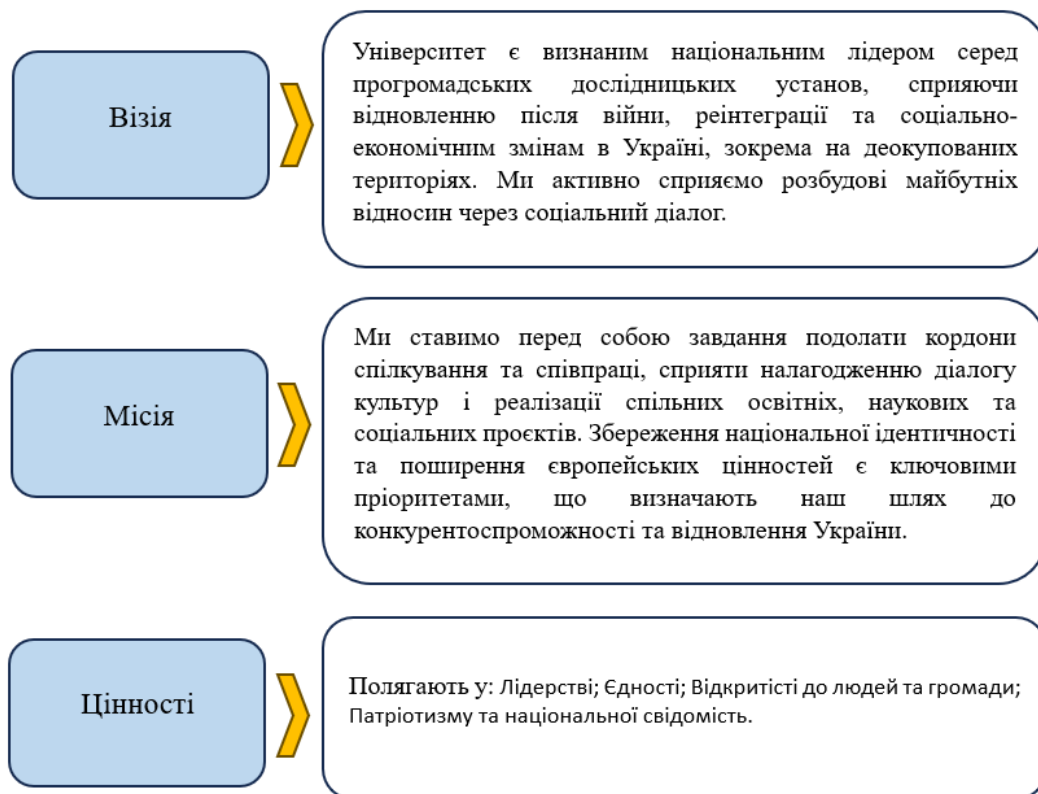

Рис. 2.3 Місія, Візія та Цінності СНУ ім. В. Даля

Мета університету полягає у «Служінні суспільству та майбутнім поколінням через освіту, науку, громадську діяльність. СНУ ім. В. Даля прагне до подолання кордонів спілкування та співпраці, налагодження довготривалого та постійного діалогу культур. В нашому розумінні реалізація спільних освітніх, наукових, соціальних проєктів буде сприяти зміцненню національної ідентичності та поширенню спільних європейських цінностей. Разом з тим університет прагне до збереження власної ідентичності та неповторності, які є

основою його конкурентоспроможності та розвитку задля перемоги та відновлення України.» [7 ст.9]

Візією є: «Визнані академічною та науковою спільнотою університет: національний лідер серед когорти проградських дослідницьких університетів; лідер повоєнного відновлення, реінтеграції і позитивних соціально-економічних змін в Україні, в тому числі на деокупованих територіях; осередок розбудови нових відносин для майбутніх поколінь на основі здатності вирішення проблем шляхом організації соціального діалогу.» [7 ст.9]

Цінності Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля відображають його підхід до освіти, науки та спільноти. Університет зосереджується на підтримці академічної та наукової свободи, просуває мобільність та рівність можливостей, інклюзію та людську гідність. Він прагне до відкритості, доброчесності та сприяє розвитку активної громадянської позиції серед своєї спільноти. СНУ ім. В. Даля пишається своєю національною ідентичністю та відданістю європейським цінностям, які є основою його стратегічного розвитку та успіху. [7 ст.8]

Рис. 2.4 Стратегічні напрями СНУ ім. В. Даля

SWOT-аналіз та PEST-аналіз є інструментами, які дозволяють оцінити поточний стан університету, визначити його сильні та слабкі сторони, а також можливості і загрози, що постають перед ним у зовнішньому середовищі. Використання цих методів аналізу сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень і розробці ефективних стратегій розвитку.

Таблиця 2.5

SWOT аналіз CHU ім. В. Даля

STRENGTHS	WEAKNESSES
Впровадження новітніх освітніх програм.	Фінансова залежність від державного бюджету. Обмеженість ресурсів, залежність від державних асигнувань.
Високий рівень академічного потенціалу, кваліфікований викладацький склад та наукові кадри.	Низька міжнародна привабливість, необхідність у посиленні брендингу та маркетингу на міжнародній арені.
Міжнародна співпраця з міжнародними освітніми та науковими проектами.	Відтік кадрів, втрата висококваліфікованих викладачів через низькі зарплати та нестабільну ситуацію в регіоні.
Активна громадянська позиція колективу і значний досвід громадянської діяльності співробітників	Скорочення фінансування за рахунок загального та спеціального фондів.
Невеликі ціни серед конкурентів на вартість навчання.	Недостатній рівень (%) володіння здобувачами і викладачами іноземними мовами
Активні маркетингові заходи для залучення нових студентів які проводяться у [Facebook, Telegram, Instagram].	Ризик втрати позицій у рейтингах внаслідок зменшення результативності.

продовження табл. 2.5

OPPORTUNITIES	THREATS
Залучення іноземних студентів з інших країн для підвищення міжнародної привабливості.	Фінансові труднощі в країні можуть обмежити можливості фінансування та розвитку університету.
Розробка та впровадження нових освітніх програм.	Зміни на ринку праці можуть вплинути на популярність певних спеціальностей.
Залучення фінансування для міжнародних, державних та регіональних програм.	Воєнні дії, на території.
Співпраця з різними компаніями для працевлаштування студентів та їхнього стажування.	Цифровізація співробітників, не дуже гарна.
Можливості які можуть надати міжнародні акредитаційні освітні програми.	Постійна зміна правил і умов вступу до закладу.
Можливі співпраці та обмін навичками з зарубіжними вузами	Демпінг цін серед конкурентів на ринку освітніх послуг.

За результатами SWOT аналізу маємо наступне. Університет має низку важливих переваг. По-перше, наявність нових освітніх програм забезпечує відповідність навчання сучасним вимогам ринку праці, залучаючи нових студентів. Високий рівень академічного потенціалу, що характеризується кваліфікованим викладацьким складом та науковими кадрами, підвищує якість освіти та досліджень. Міжнародна співпраця з освітніми та науковими проектами розширює можливості для обміну досвідом та покращення навчального процесу. Конкурентні ціни на навчання роблять університет доступним для студентів з різними рівнями доходу. Активні маркетингові заходи в соціальних мережах сприяють залученню нових студентів та підвищенню впізнаваності закладу. Серед слабких сторін, фінансова залежність від державного бюджету та обмеженість ресурсів можуть стримувати розвиток закладу. Низька міжнародна привабливість вимагає посилення брендингу та маркетингу на світовій арені. Втрата

висококваліфікованих викладачів через низькі зарплати та нестабільну ситуацію в регіоні також є серйозною проблемою. Університет має кілька перспективних можливостей. Залучення іноземних студентів сприятиме підвищенню міжнародної привабливості закладу. Розробка та впровадження нових освітніх програм дозволять краще відповідати потребам ринку праці. Залучення фінансування для міжнародних, державних та регіональних програм може значно покращити матеріально-технічну базу університету. Співпраця з компаніями для працевлаштування студентів та їхнього стажування створює додаткові можливості для випускників. Міжнародні акредитаційні програми підвищують престиж університету та розширюють його можливості на міжнародному ринку освіти. Співпраці та обмін навичками з зарубіжними вузами сприятимуть підвищенню рівня освіти та наукових досліджень. Однак існують і загрози. Фінансові труднощі в країні можуть обмежити можливості фінансування та розвитку університету. Зміни на ринку праці можуть вплинути на популярність певних спеціальностей, що може призвести до зменшення кількості студентів. Воєнні дії на території країни створюють додаткову нестабільність та ризики. Недостатня цифровізація співробітників може знизити ефективність роботи університету. Постійна зміна правил і умов вступу може створювати плутанину та невизначеність для потенційних студентів. Демпінг цін серед конкурентів на ринку освітніх послуг також є серйозною загрозою для університету.

Таким чином, університет має значні переваги та можливості для розвитку, але йому необхідно долати численні виклики та загрози для досягнення своїх цілей.

«Тепер розглянемо PEST-аналіз. Він є стратегічним інструментом, який використовується для вивчення зовнішнього середовища, в якому функціонує організація. Він допомагає ідентифікувати вплив різних зовнішніх факторів на діяльність організації, що може вплинути на її успіх або невдачу. Назва PEST є акронімом, який складається з початкових літер чотирьох ключових категорій

факторів: політичних (Political), економічних (Economic), соціальних (Social) та технологічних (Technological)» [6]

Таблиця 2.6

PEST-аналіз СНУ ім. В. Даля

POLITICAL	ECONOMIC
Законодавчі та нормативні акти, що регулюють освітню діяльність, можуть впливати на роботу університету.	Економічні труднощі можуть обмежувати можливості фінансування освітніх програм та інфраструктурних проєктів.
Залежність від державного фінансування та політичних рішень щодо бюджетних асигнувань.	Демпінг цін серед конкурентів та економічна привабливість інших освітніх закладів може впливати на кількість абітурієнтів.
Політична нестабільність та воєнні дії на території країни створюють ризики для безперервності освітнього процесу та безпеки студентів і співробітників.	Можливість залучення фінансування від міжнародних організацій, державних та регіональних програм для розвитку освітніх та наукових проєктів.
Політичні відносини з іншими країнами впливають на можливості міжнародної співпраці та залучення іноземних студентів.	Необхідність постійного оновлення технічного обладнання та інфраструктури для відповідності сучасним вимогам освітніх та наукових процесів.
SOCIAL	TECHNOLOGICAL
Зміни в чисельності та структурі населення можуть впливати на кількість потенційних студентів.	Впровадження новітніх технологій у навчальний процес, розвиток онлайн-освіти та дистанційного навчання.
Зростаюча потреба в нових освітніх програмах, які відповідають вимогам сучасного ринку праці.	Використання IT-рішень для управління освітнім процесом, електронних бібліотек та навчальних платформ.
Можливості для студентів з різних соціальних верств отримувати якісну освіту та можливості працевлаштування після випуску.	Можливості для проведення сучасних наукових досліджень та співпраці з технологічними компаніями.
Вплив суспільних настроїв та культурних цінностей на вибір спеціальностей та ставлення до освіти загалом.	Підвищення ефективності управління університетом за рахунок цифровізації документообігу та інших адміністративних процесів.

PEST-аналіз показує, що СНУ ім. В. Даля стикається з багатьма викликами, пов'язаними з політичною та економічною нестабільністю, проте має значний потенціал для розвитку завдяки впровадженню новітніх технологій та залученню міжнародних студентів. Важливою є адаптація до

змін у зовнішньому середовищі та активне використання можливостей для зміцнення своїх позицій на ринку освіти.

Порівняння SWOT та PEST-аналізу показує, що обидва підходи виявляють важливі аспекти функціонування університету, проте фокусуються на різних рівнях аналізу. SWOT-аналіз надає всебічну оцінку внутрішніх характеристик і зовнішніх умов, які безпосередньо впливають на діяльність університету, тоді як PEST-аналіз зосереджується на зовнішніх факторах макросередовища, які формують загальні умови для функціонування освітнього закладу. Використання обох методів дозволяє отримати комплексну картину поточного стану університету та сформулювати обґрунтовані управлінські рішення для його розвитку.

2.3 Аналіз діяльності університету щодо розвитку компетентностей

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля є провідним освітнім закладом, який активно займається проектною діяльністю та розвідком компетентностей у своїх студентів. Періодом від 2023-2024, навчальний заклад проводив багато тренінгів для підвищення компетентності. Один з яких був тренінг в рамках заходу «День кар'єри ЄС». З підтримкою представництва Європейського Союзу, запрошували представників громадських організацій, бізнесу, студентів, та усіх активних молодих громадян взяти участь. На тренінгу усі охочу матимуть змогу покращити свої «soft skills» у створенні власного іміджу в соціальних мережах, написання презентабельних резюме на роботу, тощо.

Також у рамках розвитку «soft skills» відбувся захід «The European Year of Skills – what comes next?». Це була масштабна конференція, де сотні учасників цього заходу ділилися успішними історіями, пов'язаних з розвитком навичок. На конференції було багато видатних політичних діячів: Guibert Debroux, Natalia Efremova, Teea Oja. Які обговорювали як залишити навички головним пріоритетом у всій Європі, також були дуже надихаючі промови. [12]

«Знання навичок навичок є ключовими елементами, які допомагають подолати дефіцит робочої сили, підтримують надання освіти та навчання, сприяють розробці програм і навчальних планів, інформують про професійну орієнтацію, формують навчання та заходи підтримки, а також сприяють інтеграції на ринку праці.» [12]

В нашу епоху де «ШІ» (Штучний Інтелект) розвивається дуже швидко, цінуються особливо емоційний інтелект, здатність до швидкої адаптації, нюансного мислення, абстрактного мислення є ключовим де технології діють як допомога , а не як заміна людського ресурсу.

Таблиця 2.7

Ключові навички Soft skills

Категорія	Навичка	Опис
Комунікативні навички	Ефективне спілкування	Здатність чітко та зрозуміло висловлювати думки та ідеї, як усно, так і письмово.
	Активне слухання	Вміння уважно слухати співрозмовника, ставити уточнюючі запитання і з'ясувати деталі.
Міжособистісні навички	Емпатія	Здатність розуміти та співпереживати емоціям інших людей.
	Командна робота	Здатність ефективно працювати в групі, співпрацювати з колегами.
Лідерські навички	Вміння приймати рішення	Здатність аналізувати ситуацію і приймати обґрунтовані рішення.
	Вміння мотивувати	Здатність надихати та стимулювати інших до досягнення цілей.
Проблемні навички	Критичне мислення	Здатність генерувати нові ідеї та підходи до вирішення проблем.
	Креативність	Здатність генерувати нові ідеї та підходи до вирішення проблем.
Особисті навички	Впевненість у собі	Вміння вірити в свої сили і знання.
	Управління часом	Здатність ефективно планувати та розподіляти свій час.

Категорія	Навичка	Опис
	Адаптивність	Здатність швидко пристосовуватися до змін.
Етичні навички	Відповідальність	Вміння брати на себе відповідальність за свої дії та їх наслідки.
	Доброчесність	Дотримання моральних і етичних принципів у роботі.

Ключові навички «soft skills» є основоположними для успішного функціонування в сучасному світі. Вони не лише сприяють професійному росту, але й значно підвищують ефективність взаємодії в команді, допомагають адаптуватися до змін, приймати обґрунтовані рішення, і підтримують розвиток етичної поведінки. Розвиток комунікативних, міжособистісних, лідерських, проблемних, особистих та етичних навичок забезпечує гармонійне та успішне професійне середовище, сприяє досягненню цілей та інноваційному підходу до вирішення завдань. Саме завдяки цим навичкам фахівці можуть ефективно взаємодіяти з оточуючими, вносити свій внесок у колективну роботу і забезпечувати високі стандарти в своїй діяльності.

СНУ ім. В. Даля активно підтримує діяльність студентських організацій, які є важливим елементом розвитку громадянської компетентності. Ці організації надають студентам можливість реалізувати свої проекти, брати участь у самоврядуванні, а також організовувати заходи, спрямовані на покращення життя університетської спільноти. Серед проектів 2023-2034 були:

Проектна діяльність студентів

Назва проєкту	Опис
«Корпоративний проєкт збору допомоги для ЗСУ»	«Представив проєкт компанії Evoplay для оптимізації процесу збору допомоги співробітникам, які знаходяться на фронті, захищаючи нашу країну. Проєкт спрямований на забезпечення їх необхідними ресурсами для виконання бойових завдань, такими як дрони, автомобілі та бронезилети.»[14]
«Інформаційна система організації допомоги для Збройних сил України»	«Розробила платформу для координації зборів та залучення волонтерів, що спрощує взаємодію між тими, хто хоче допомогти, та військовими, які потребують підтримки.» [14]
«Реалізація нейроінтерфейсу для керування комп'ютерною периферією»	«Реалізував проєкт, що дозволяє керувати курсором на ПК за допомогою ментальної активності мозку, без використання рук, що допоможе людям з обмеженими можливостями через травми чи захворювання жити повноцінним життям.» [14]
«Розробка автономного помічника для безпечного зберігання даних автентифікації завдяки майстер-ключу»	«Спрямований на створення системи, яка забезпечує захищене зберігання та управління даними автентифікації користувачів. Основна мета проєкту полягає в розробці автономного помічника, що використовує майстер-ключ для шифрування та захисту даних автентифікації. Це дозволить користувачам зберігати свої паролі, ключі доступу та іншу конфіденційну інформацію в безпечному середовищі, зменшуючи ризики несанкціонованого доступу та втрати даних.» [14]

Ці проєкти демонструють активну позицію студентів СНУ ім. В. Даля та їхню готовність брати участь у важливих соціальних та технологічних ініціативах, що сприяють розвитку університету та суспільства в цілому.

Серед усього різноманіття центрів є у цьому закладі центр гендерної культури. Центр гендерної культури СНУ ім. В. Даля має ряд ключових завдань, спрямованих на впровадження гендерного підходу та поширення гендерних знань на регіональному рівні. Серед завдань цього центру можна виділити:

- Підвищення рівня обізнаності серед студентів з гендерних питань.
- На регіональному рівні поширення знань з питань гендерної рівності, а також розробка інформаційно-просвітницьких технологій.
- Дослідження гендерних відносин, соціалізації та способів впровадження гендерної рівності.

Основні напрями діяльності центру є:

- Створювати умови за допомогою освіти та освітніх засобів для забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок, усунення всіх форм дискримінації, запобігання насильству та боротьби з торгівлею людьми.
- Ініціювати науково-дослідницьку роботу з гендерних питань серед студентів та викладачів вищих навчальних закладів;

СНУ ім. В. Даля демонструє високий рівень залученості у розвиток громадянської компетентності серед своїх студентів. Використання проектних технологій, сприяє формуванню критичних навичок, соціальної відповідальності та гендерної рівності. Студенти університету мають можливість вивчати курс «Демократія: від теорії до практики» з використанням проектних технологій навчання. Він спрямований на глибоке розуміння концепцій демократії та їх практичне застосування. Розроблений міжнародною фундацією виробничих систем (IFES) за підтримкою міжнародного розвитку (USAID) та Агентством США, Британії, Великої Британії. Цей курс поєднує теоретичні знання з практичними завданнями, допомагаючи учням не тільки вивчати демократичні принципи, але й застосовувати їх у реальних ситуаціях. У рамках цього курсу учні мають по закінченню навчання, створити проєкт. Цей проєкт можна розвивати далі вже за межами навчального закладу.

СНУ ім. В. Даля активно співпрацює з громадськими організаціями та ініціативними групами, що дозволяє студентам залучатися до реальних проєктів та заходів, спрямованих на розвиток громадянського суспільства. Університет організовує різноманітні тренінги, семінари та воркшопи, де студенти можуть отримати практичні навички у сфері громадянської

активності, прав людини та соціальної відповідальності. Університет підтримує атмосферу, де студенти відчують свою причетність до важливих соціальних процесів та розуміють важливість активної громадянської позиції. Це досягається через різноманітні освітні та культурні заходи, дискусійні клуби, дебатні турніри та інші форми активного навчання. Важливим аспектом є також залучення студентів до волонтерської діяльності, що допомагає формувати у них відповідальність за своє суспільство та оточення. Всі ці ініціативи та програми спрямовані на те, щоб підготувати студентів до активної участі у суспільному житті, розвитку демократичних цінностей та забезпечення сталого розвитку громади. СНУ ім. В. Даля створює всі умови для того, щоб студенти стали свідомими та відповідальними громадянами, здатними активно діяти для покращення свого суспільства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля пройшов значний шлях від технікуму до сучасного національного університету. Його розвиток відображає історичні зміни в Україні та потреби суспільства, починаючи від підготовки інженерів для Донбасу до надання широкого спектру спеціальностей. Університет показав високу здатність до адаптації в умовах зовнішніх викликів, таких як війна та переміщення. Це дозволило зберегти кадровий потенціал та забезпечити безперервність освітнього процесу. СНУ ім. В. Даля пропонує широкий спектр спеціальностей і освітніх програм на різних рівнях навчання, включаючи бакалаврат, магістратуру та докторантуру. Високий рівень акредитації та впровадження інноваційних методів навчання свідчать про високу якість освіти. Університет реалізує численні науково-дослідні проекти, включаючи міжнародні, має значну кількість публікацій та патентів. Регулярно організовує наукові конференції та симпозіуми. СНУ має партнерські угоди з багатьма закордонними навчальними закладами, що дозволяє студентам і викладачам брати участь у міжнародних програмах обміну та підвищувати рівень міжнародної освіти. Після переміщення у 2014 та 2022 роках університет зберіг свій освітній і науковий потенціал. Продовжує свою діяльність у нових умовах, що є показником його стійкості та здатності до відновлення. Спостерігається зменшення кількості студентів, зарахованих на бюджетні місця на бакалаврат, але значний ріст кількості студентів, які навчаються на контрактній основі. Це може свідчити про збільшення попиту на освітні послуги університету. Університет продовжує активно розвиватися і робити значний внесок у науку та освіту в Україні, незважаючи на зовнішні виклики. Він демонструє здатність до адаптації, високий рівень освітніх і наукових досягнень та ефективну реалізацію міжнародного співробітництва. За допомогою SWOT- та PEST-аналізів, університет оцінює поточний стан, визначає свої сильні та слабкі сторони, а також можливості й загрози, що

постають перед ним у зовнішньому середовищі. Ці методи аналізу сприяють прийняттю обґрунтованих управлінських рішень і розробці ефективних стратегій розвитку.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля активно підтримує діяльність студентських організацій, які є важливим елементом розвитку громадянської компетентності. Ці організації надають студентам можливість реалізувати свої проєкти, брати участь у самоврядуванні, а також організовувати заходи, спрямовані на покращення життя університетської спільноти. Протягом 2023-2024 років, університет провів низку заходів і тренінгів, таких як «День кар'єри ЄС» та «The European Year of Skills – what comes next?», які сприяли розвитку «soft skills» у студентів. Завдяки підтримці представництва Європейського Союзу, студенти мали можливість вдосконалити свої навички в різних сферах, таких як створення власного іміджу в соціальних мережах та написання презентабельних резюме.

Університет також активно залучений до громадської діяльності, реалізуючи проєкти спрямовані на розвиток місцевої громади і регіону. Студенти мають можливість отримувати практичні навички у сфері громадянської активності, прав людини та соціальної відповідальності через тренінги, семінари та воркшопи. Важливим аспектом є залучення студентів до волонтерської діяльності, що допомагає формувати у них відповідальність за своє суспільство та оточення.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1 Обґрунтування послідовності розробки студентського проєкту

Розвиток громадянської компетентності є важливим аспектом для будь-якого суспільства, оскільки він формує активних та відповідальних громадян, готових приймати участь у демократичних процесах, розвивати культуру співпраці та сприяти побудові сильного та стабільного суспільства.

Студентський проєкт є невід’ємливою частиною навчання, при використанні проектних технологій. Щоб зробити гарний проєкт треба послідовно обґрунтовувати всі етапи розробки проєкту. Якщо брати за основу підручник автора «Д-р Грір Берроуз» під назвою «Демократія від теорії до практики» ми маємо такі кроки розробки проєкту. [2 ст.1-9]

Таблиця 3.1

Кроки для реалізації проєктної діяльності

Кроки проєкту	
Крок 1	Треба визначити суспільно важливі проблеми, які можна дослідити та використати у проєкті.
Крок 2	Полягає у розробці плану дослідження, спрямованого на визначення проблеми
Крок 3	Є реалізація плану дослідження
Крок 4	Це досвід, отриманий під час дослідження
Крок 5	Дослідження проблеми крізь призму 4-х тем курсу

Кроки проекту	
Крок 6	Розробка проектної пропозиції та плану дій
Крок 7	Реалізація плану дій
Крок 8	Підготовка групової презентації
Крок 9	Презентація проекту і відповіді на запитання
Крок 10	Індивідуальна рефлексія щодо досвіду, отриманого в процесі роботи над проектом

Розглянемо кожний з кроків детальніше. Насамперед треба поміркувати яку саме проблему обирати, адже вона повинна бути актуальною не тільки для вас та команди, а й для громади, країни у цілому. Ця проблема повинна створювати незручності для великого кола осіб. Як почати шукати проблему? У першу чергу потрібно провести мозковий штурм зі своєю командою. Ви починаєте перелічувати можливі проблеми які можуть бути актуальними в цей час це і є потенціальна тема вашого проекту. Якщо виявити проблему складно треба поспілкуватися зі своїм оточення, дізнатися з якими глобальними проблемами вони стикаються майже кожен день. Коли ви виписали усі проблеми треба задати собі такі питання:

- Що ви знаєте вже про цю проблему?
- Чому саме ця проблема є досить важливою та потребує уваги?
- Чи у ваших силах зрозуміти наскільки серйозна ця проблема чи є у вас достатньо знань для її вирішення, або є змога вивчити матеріали про цю проблему?
- Наскільки вам цікаво далі досліджувати цю проблему ? [2 ст.11-25]

Відповівши на ці питання ви зрозумієте, чи варто продовжувати обговорення далі цієї проблеми і шукати вирішення. Або варто подивитися на інші варіанти.

Далі йде другий крок, у якому треба розробити план дослідження спрямованого на визначення проблеми. Спочатку треба провести дослідження, та отримати інформацію про проблему яку ви намагаєтесь вирішити. Це можуть бути як віртуальні джерела: новини, сайти, тощо.. так і звичайні

книжки. Коли людина починає шукати інформацію вона починає розуміти, чи багато інформації по цій темі, хто її вже намагався вирішити, актуальна вона на сьогодні або ні. Без глибокого дослідження проблеми, ви не отримаєте тієї інформації, яка потрібна для вирішення питання, та не зможете скласти плану для успішного усунення проблеми. На цьому кроці вам потрібно ретельно переглянути усю інформацію про вибрану проблему. Також треба звернути увагу, що швидше проєкт робити групою від двох осіб.

Рис. 3.1. Приклад командної співпраці

Існує два типи досліджень, які треба провести, щоб детальніше проаналізувати проблему, яку обрали для вирішення. Цими методами є: «дослідження опублікованих джерел» та «активний метод дослідження». Якщо ви використовуєте опубліковані джерела, зосередьтеся на їх систематичному аналізі, та подивитися на проблему з різних кутів. У період від одного до кількох тижнів потрібно зосередитися на інформації яку ви знайшли з опублікованих джерел. Це має допомогти сформуванню загального уявлення про проблему з якою ви працюєте.

Щоб отримати додаткову інформацію можна застосувати другий метод: «метод активного дослідження». При його застосуванні потрібно розуміти яку

ланку займає джерело в суспільстві. Гарно буде звернутись до джерела власноруч, узяти інтерв'ю, або провести опитування.

«Інтерв'ю – це метод збору інформації шляхом проведення бесіди між інтерв'юером (тим, хто проводить інтерв'ю) та інтерв'юйованим (тим, у кого беруть інтерв'ю). Метою інтерв'ю є отримання відповідей на конкретні запитання, що стосуються певної теми або проблеми, для збору якісних або кількісних даних.» [2]

Після збору даних переходьте до їх аналізу. Використовуйте відповідні методи аналізу для обробки зібраної інформації. Це може включати статистичний аналіз, контент-аналіз або якісний аналіз, залежно від типу даних. Інтерпретуйте отримані результати у контексті досліджуваної проблеми. Порівняйте їх з результатами інших досліджень, знайдених під час огляду літератури. Визначте, що нове внесли ваші результати у розуміння проблеми.

Третім кроком буде реалізація плану дослідження. Після завершення збору та аналізу даних, необхідно перейти до реалізації плану дослідження. Вона включає кілька ключових етапів, які допоможуть ефективно організувати та провести дослідження для отримання достовірних та значущих результатів.

Перш за все, необхідно скласти детальний план дій, в якому буде визначено конкретні завдання, що потрібно виконати для реалізації дослідження. Розподіліть обов'язки серед членів дослідницької групи та встановіть строки виконання кожного завдання. Це забезпечить ефективне управління часом та дозволить контролювати виконання плану. Щоб нічого не загубити треба вести детальні записи про всі етапи дослідження, щоб забезпечити прозорість та можливість відтворення результатів. Треба фіксувати всі спостереження, результати експериментів та інші важливі дані. Це допоможе у подальшому аналізі та інтерпретації отриманих результатів. Коли ви досліджуєте проблему потрібно критично оцінювати всі ресурси. Матеріали варто аналізувати за такими критеріями: авторство, релевантність, упередженість, актуальність, достовірність.

Четвертим кроком є досвід, який отриманий під час дослідження, є ключовим елементом у формуванні знань та розвитку професійних навичок. В процесі вивчення певної проблеми або теми, дослідник здобуває практичний досвід. По-перше, взаємодія з різноманітними джерелами інформації дозволяє глибше розуміти проблему з різних перспектив. Під час пошуку і аналізу опублікованих джерел дослідник збагачує свої знання та формує загальне уявлення про обрану тему. Цей етап включає не лише читання наукових статей та книг, але й оцінку їхньої релевантності, достовірності та актуальності. По-друге, активні методи дослідження, такі як інтерв'ю, опитування чи спостереження, надають можливість зібрати первинні дані з перших уст і отримати прямі відповіді від учасників або експертів. Цей досвід є особливо цінним для збагачення розуміння проблеми через пряме спілкування з ключовими фігурами або зацікавленими сторонами. Також важливим аспектом є навички комунікації та представлення результатів дослідження. Здатність чітко і лаконічно висловлювати висновки, аргументувати свої думки та обґрунтовувати рекомендації є важливою складовою успішної наукової роботи. Загалом, досвід, отриманий під час дослідження, допомагає розвивати критичне мислення, аналітичні та організаційні навички, а також покращує вміння працювати з інформацією та здійснювати науковий пошук. Даний процес є важливим етапом у формуванні наукової кар'єри та особистого професійного розвитку.

Тепер поговоримо про розробку проєктної пропозиції та плану дій. Це є складним і важливим процесом, що передбачає глибокий аналіз, стратегічне планування та чітке визначення кроків для досягнення поставлених цілей. На цьому етапі потрібно запропонувати дії, та заходи для вирішення поставленої проблеми. Щоб виконати цей етап треба скласти перелік найважливіших результатів дослідження, які говорять нам о наявності проблеми. Також треба розробити пропозиції спрямовані на досягання цілей, які ви описали у роботі. На цьому етапі роботи можна розробляти заходи з просвіти, це можуть

бути як: створення сайту, сторінки у месенджері, створення IT-продукту. Також можна починати шукати зацікавлені сторони і починати співпрацю з ними.

Сьоме реалізація плану дій. Це є важливим етапом у будь-якому проекті. Вона включає практичні кроки для досягнення визначених цілей та забезпечення успішного завершення проекту. Перш за все, необхідно розпочати виконання запланованих заходів. Це включає розподіл завдань серед членів команди, забезпечення необхідними ресурсами та матеріалами, а також контроль за виконанням кожного завдання у встановлені терміни. Ефективна координація та управління командою є ключовим фактором успішної реалізації проекту. Це включає регулярні зустрічі для обговорення прогресу, вирішення виникаючих проблем та коригування планів. Лідер проекту повинен забезпечити мотивацію команди та підтримувати високий рівень залученості всіх учасників. Також ефективна комунікація з усіма зацікавленими сторонами, включаючи замовників, спонсорів та інших учасників проекту, є важливою для забезпечення підтримки та розуміння з боку всіх залучених осіб. Це включає регулярні звіти про прогрес, обговорення виникаючих проблем та спільне прийняття рішень. Реалізація плану дій є ключовим етапом у процесі впровадження проекту. Вона включає виконання запланованих заходів, координацію команди, контроль за використанням ресурсів, моніторинг прогресу, управління ризиками та ефективну комунікацію з усіма зацікавленими сторонами. Успішна реалізація плану дій забезпечує досягнення визначених цілей та сприяє ефективному завершенню проекту.

Успішна реалізація проекту вимагає комплексного та організованого підходу, який включає кілька ключових етапів. Спочатку потрібно вибрати проблему, яка є актуальною для громади та суспільства. Потім необхідно зібрати та проаналізувати інформацію з різних джерел, використовуючи як опубліковані матеріали, так і активні методи дослідження, такі як інтерв'ю та опитування. Після цього розробіть детальний план дій, визначивши конкретні завдання, розподіливши обов'язки та встановивши строки виконання. Ефективне управління командою, контроль за виконанням завдань, критичний

аналіз зібраної інформації та постійна комунікація з усіма зацікавленими сторонами є ключовими факторами для досягнення успішного завершення проекту. Таким чином, комплексний підхід до кожного етапу забезпечує вирішення актуальних проблем та сприяє розвитку громади і суспільства.

3.2. Пропозиції щодо розробки проекту громадянської дії та його впливу на формування ключових компетентностей.

В рамках навчального процесу дисципліни «Демократія від теорії до практики» було представлено проєкт «Чоловіки»

Мета проєкту була у дослідженні проблем з якими зустрічаються чоловіки в суспільстві в контексті гендерної рівності та розробити рекомендації щодо їх зменшення.

Гендерна рівність означає, що чоловіки та жінки мають однакові права, можливості та доступ до ресурсів незалежно від статі, гендерної ідентичності чи гендерного самовираження.

У сучасному суспільстві питання захисту та підтримки чоловіків стають об'єктом зростаючого інтересу, особливо в контексті індивідуальної громадянської участі. Це дослідження спрямоване на розкриття ключових аспектів цієї проблематики та визначення ролі громадянської участі в забезпеченні захисту та підтримки чоловіків у суспільстві.

По дослідженням приблизно 45% випадків насильства зафіксовані до чоловіків в сім'ї, проте вони рідко звертаються за допомогою через стереотипи, щодо чоловічої силової незалежності. Також негативний вплив несуть соціокультурні стереотипи які впливають на психічне здоров'я та самооцінку чоловіків, особливо це виражено в аспекті вираження емоцій та слабкостей.

У рамках проєкту було проведено опитування серед людей віком від 18 до 60

Скільки вам років? Будь ласка, позначте свою відповідь у відповідному рядку:
63 ответа

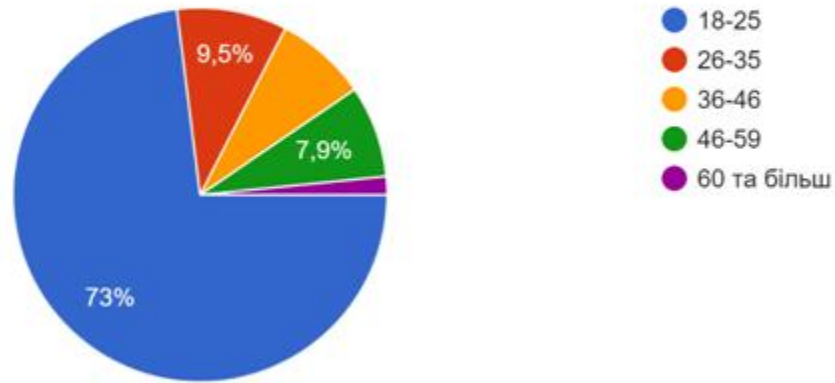

Рис. 3.2 Графічне відображення відповідей за опитуванням

По цим даним ми бачимо, що переважно , це люди віком від 18 до 25 років вони займають 73%. 9,5% припадає на людей віком від 25 до 35. Люди чий вік від 36 до 46 та 46 до 59 мають однакові відсотки 7,9. І малий процент припадає на людей віком від 60 та більше.

В опитувані приймали участь не тільки чоловіки, а й жінки. Як ми бачимо відсоток чоловіків менший за жінок 61,9% на 38,1%. (мал 2)

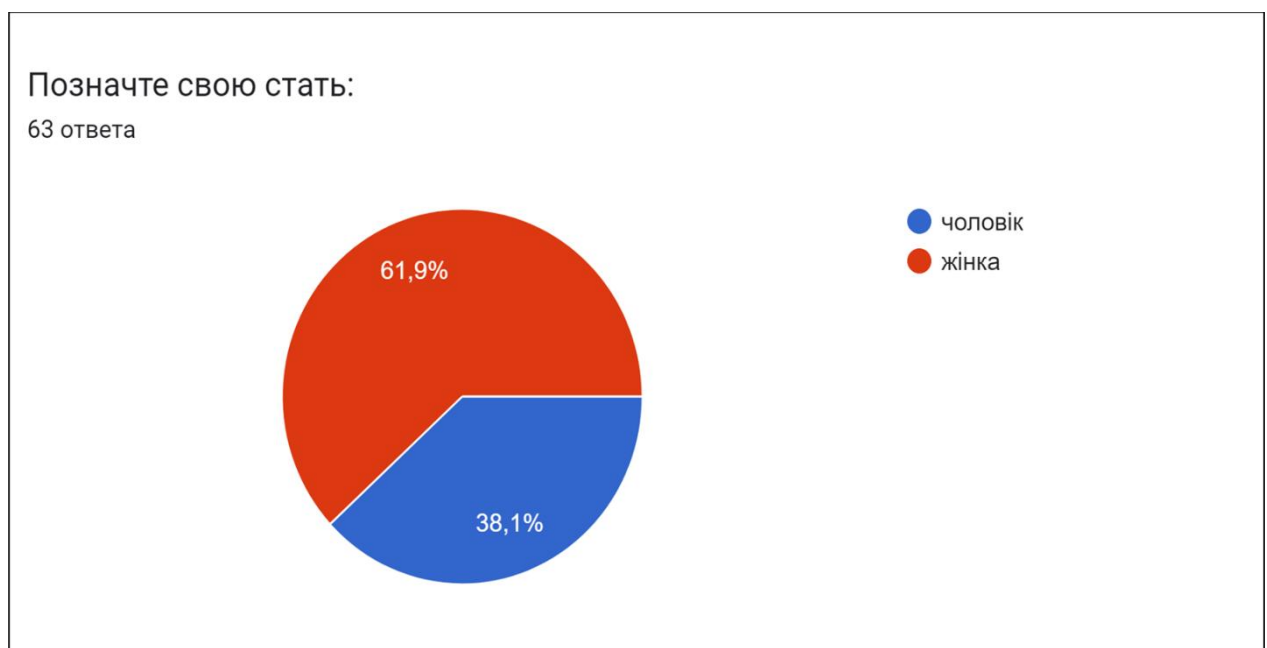

Рис. 3.3 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Це питання стосується , стосовно стереотипу чоловічої ролі, яка обумовлена соціально-культурними ,а не біологічними чинниками. 79,4% відповіли «так» , а 20,6% ,що «ні»

Чи вважаєте ви що в суспільстві сформовано стереотип стосовно чоловічої ролі, обумовлений соціально-культурними, а не біологічними чинниками:

63 ответа

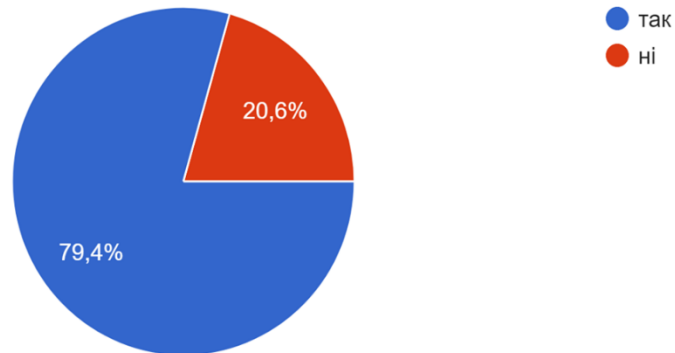

Рис. 3.4 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Серед питань було і таке «Чи вважаєте , що існують проблеми гендерної дискримінації чоловіків у суспільстві 66,7% відповіли , що така проблема дійсно є, а 33,3% , що цієї проблеми немає. 33,3 % це одна третя людей яких ми опитали. Досить великий відсоток до яких треба донести , що ця проблема дійсно є і з нею треба боротися.

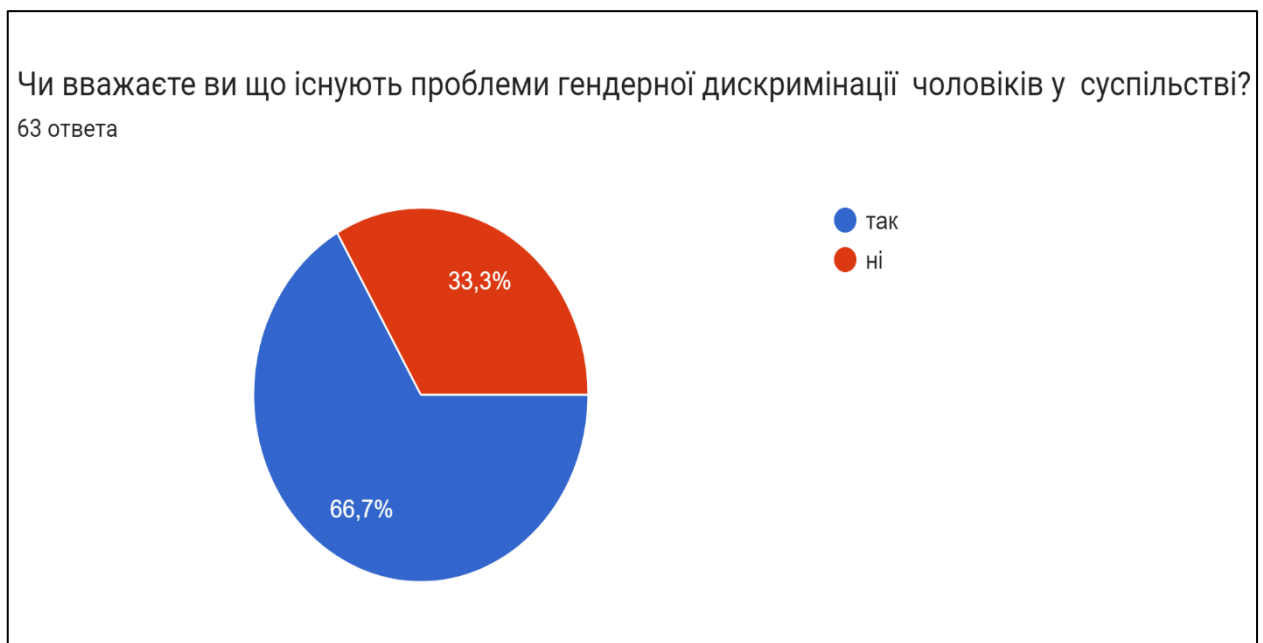

Рис. 3.5 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Ми спитали у добровольців які взяли участь у опитуванні. Чи були вони особою, яка постраждала від насильства. Було представлено 4 види це психологічне, економічне, фізичне, сексуальне. Більшість відповіли, що були підвержені психологічному насиллю це 38 людей, 17 економічному , 18 фізичному та всього 9 сексуальному.

Чи були ситуації, в яких ви були особою, постраждалою від насильства? Оберіть варіант певного виду або декількох видів насильства, з яким стикалися особисто
46 ответов

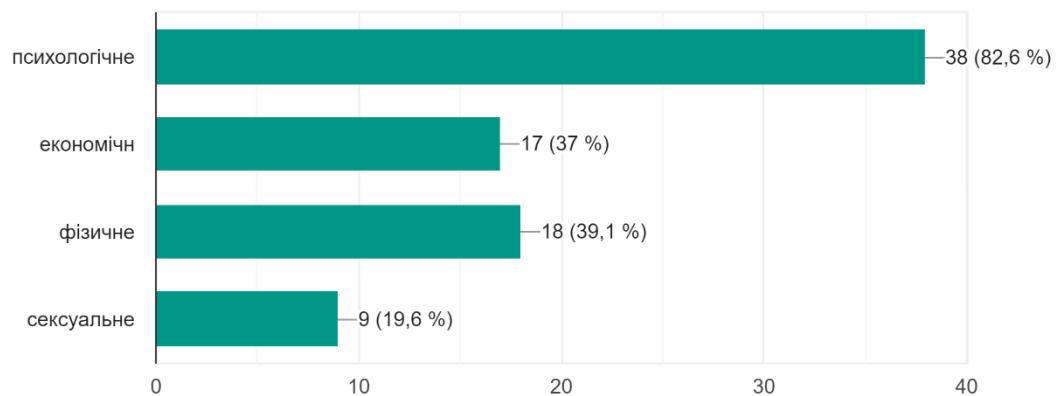

рис. 3.6 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Також ми спитали чи були вони свідками цього. 32 людей були свідками економічного прояву насилля, 16 економічного , 25 фізичного , 4 сексуального.

Чи були ви особисто свідком прояву насильства до чоловіків у суспільстві

42 ответа

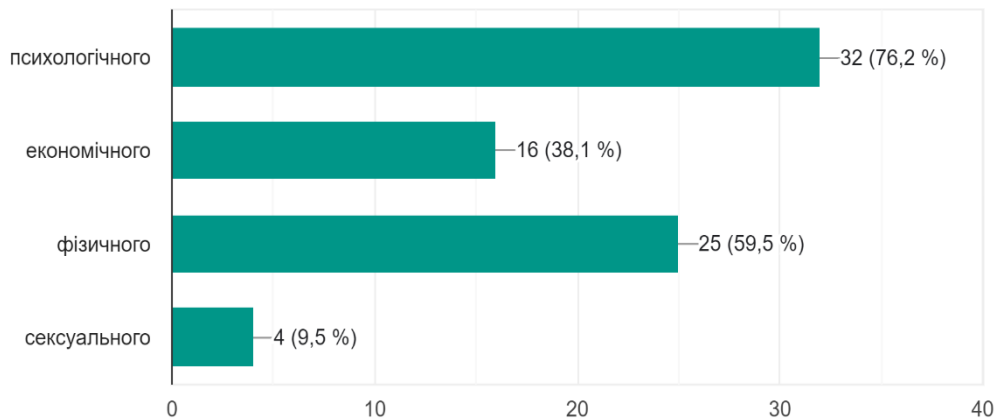

рис. 3.7 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Ми хотіли дізнатися чи є друзі або знайомі у цих людей які теж постраждали. 29 відповіли, що в них є такі, які постраждали від психологічного, 17 від економічного, 22 від фізичного та 5 від сексуального.

Чи є у вас друзі або знайомі чоловіки, які стикалися з проблемами насильства у житті? Якщо так, оберіть варіант відповідного виду насильства, ви можете обрати декілька варіантів

43 ответа

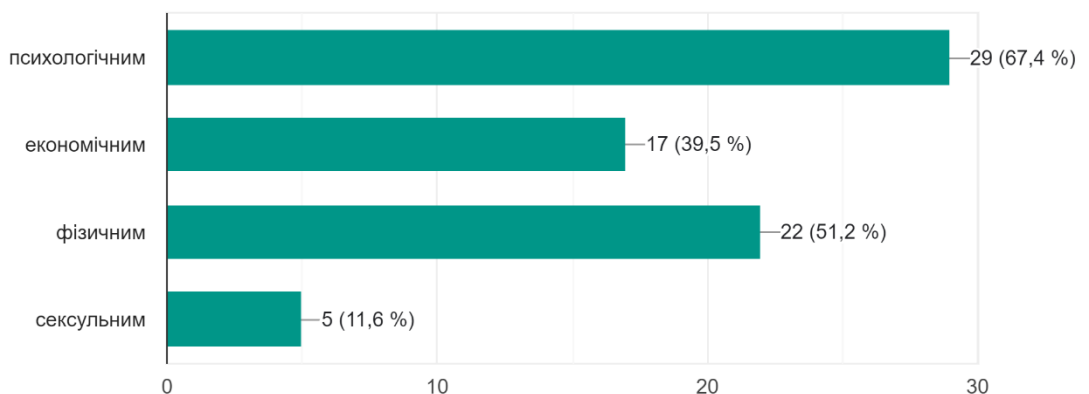

рис. 3.8 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Потім ми спитали де на їх думку розповсюджене насильство над чоловіками. Топ 3 варіанта було: в сім'ї, на роботі, у навчальних закладах.

На ваш погляд проблема насильства над чоловіками є більш розповсюдженою
61 ответ

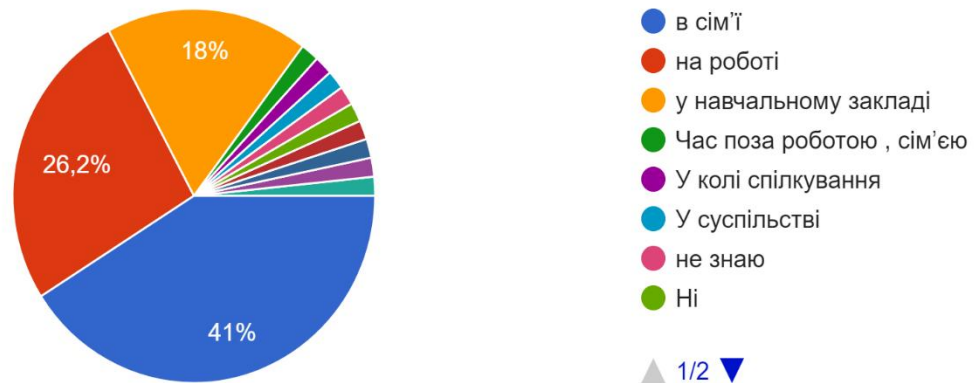

рис. 3.9 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Нам було цікаво який відсоток людей буде казати своїй сім'ї або друзям, якщо над ними будуть знущатися 62,3% відповіли , що скажуть. 37,7% будуть мовчати, це дуже поганий результат з яким треба боротися.

Чи будете ви казати близьким або друзям що над вами знущаються або що ви відчуваєте насильство на собі

61 ответ

рис. 3.10 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Потім ми хотіли дізнатися чи буде цікавий для людей інформаційний ресурс, який дозволив би підвищити рівень інформованості, щодо гендерного

насильства над чоловіками. 86,9% людей було б цікаво мати такий ресурс, а 13,1% ні.

Чи був би корисним, на ваш погляд, інформаційний ресурс для молоді, який дозволяв би підвищити рівень поінформованості щодо пощу...адках гендерного насильства над чоловіками

61 ответ

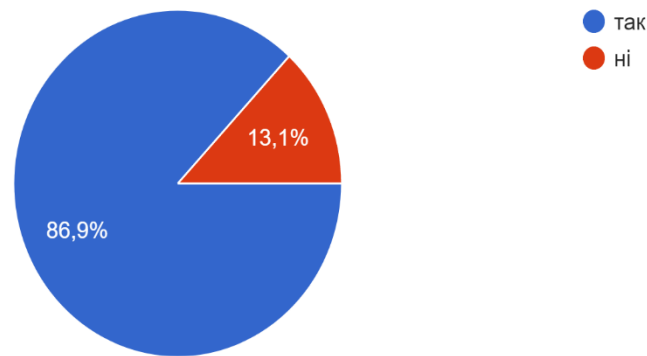

рис. 3.11 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Та який саме ресурс потрібен чоловікам. Група підтримки в месенджерах підтримала 31 людина, коло підтримки постраждалих 19 людей, навчальні тренінги 29 людей, телефон довіри 35.

В якій формі, на ваш погляд, можлива підтримка у випадках насильства над чоловіками або гендерної дискримінації чоловіків?

60 ответов

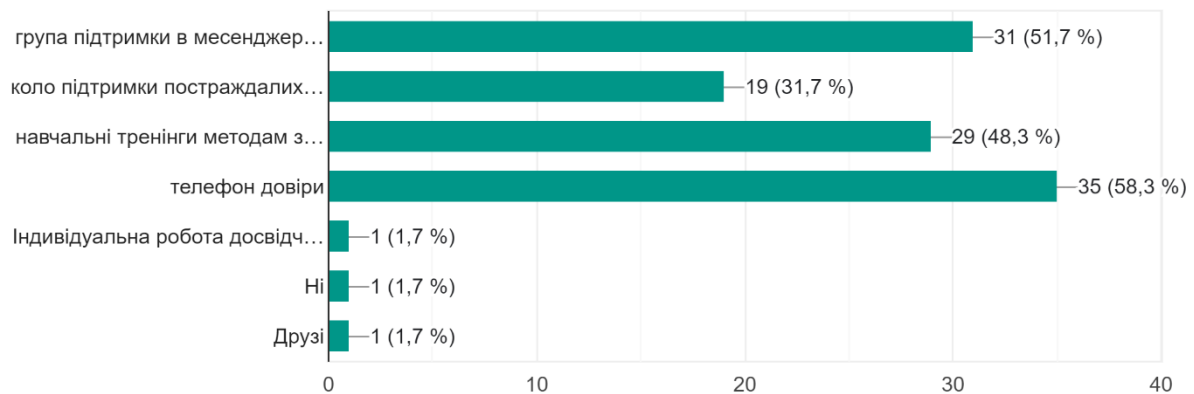

рис. 3.12 Графічне відображення відповідей за опитуванням

Ментальне здоров'я є важливою частиною благополуччя кожної людини. На жаль, через гендерні стереотипи або інші упередження чоловіки часто не звертаються за психологічною підтримкою. У наш час коли йде повномасштабна війна, кількість стресових ситуацій значно збільшується, а тому вчасне вирішення проблеми та подолання психологічної напруги є життєво необхідними.

«Патріархат – це соціальна система, в якій чоловіки займають домінуючі позиції у владних структурах, культурних нормах та сімейних відносинах. У такій системі чоловіки, як правило, мають більше привілеїв та контролю над економічними, політичними та соціальними ресурсами, тоді як жінки часто мають обмежені можливості та права. У сучасному контексті патріархат продовжує впливати на різні аспекти суспільного життя, хоча його прояви можуть бути менш очевидними, ніж у минулому. Це може включати гендерні стереотипи, дискримінацію на робочому місці, нерівний доступ до освіти та медичних послуг, а також насильство за гендерною ознакою.» [29]

Патріархат негативно впливає не лише на жінок, а й на чоловіків, обмежуючи їхні можливості та формуючи нереалістичні очікування. Ось кілька способів, якими патріархат може шкодити чоловікам.

Таблиця 3.2

Ключові положення щодо вирішення проекту

Соціальний тиск і гендерні стереотипи	<p>Очікування мужності: Патріархат диктує, що чоловіки повинні бути сильними, беземоційними та завжди контролювати ситуацію. Це може призвести до того, що чоловіки придушують свої емоції, що негативно впливає на їхнє психічне здоров'я.</p> <p>Стереотипи щодо ролей: Чоловіків часто змушують виконувати традиційні ролі головних годувальників, що може викликати стрес і тиск, особливо в умовах економічної нестабільності.</p>
Обмеження емоційного вираження	<p>Емоційна ізоляція: Від чоловіків очікується, що вони не показуватимуть слабкість або вразливість. Це може перешкоджати розвитку здорових емоційних відносин та зменшувати підтримку з боку друзів і сім'ї.</p> <p>Проблеми з психічним здоров'ям: Придушення емоцій може призвести</p>

	до проблем з психічним здоров'ям, включаючи депресію та тривогу. Чоловіки часто менш схильні звертатися за допомогою, що посилює ці проблеми.
Вплив на здоров'я	Ризикована поведінка: Чоловіки можуть відчувати тиск доводити свою мужність через ризиковану поведінку, таку як агресивні дії, вживання алкоголю та наркотиків, що збільшує ризик травм та інших проблем зі здоров'ям. Недостатнє звернення за медичною допомогою: Патріархальні норми можуть змусити чоловіків уникати регулярних медичних оглядів і не звертатися до лікарів при виникненні симптомів захворювань.
Сімейне життя та виховання дітей	Обмеження участі у вихованні дітей: Традиційні патріархальні погляди можуть обмежувати участь чоловіків у вихованні дітей, що позбавляє їх повноцінного досвіду батьківства та зменшує емоційний зв'язок з дітьми. Конфлікти в сім'ї: Нерівність у розподілі сімейних обов'язків може викликати конфлікти та незадоволеність у стосунках.
Професійні обмеження	Обмеження професійного вибору: Патріархальні стереотипи можуть обмежувати професійний вибір чоловіків, змушуючи їх обирати традиційно "чоловічі" професії, навіть якщо вони мають інші інтереси чи таланти. Тиск успіху: Чоловіки можуть відчувати сильний тиск щодо досягнення професійного успіху та фінансової стабільності, що може призвести до вигорання та інших проблем зі здоров'ям.

Отже, патріархат створює для чоловіків багато викликів та обмежень, формуючи нереалістичні очікування та обмежуючи їхні можливості для емоційного та професійного розвитку. Розуміння цих проблем є важливим кроком на шляху до створення більш рівноправного суспільства, де всі люди мають можливість реалізувати свій потенціал. Захисту та підтримки чоловіків у суспільстві в контексті заходів органів влади. Закони, які регулюють питання гендерної рівності в Україні.

Таблиця 3.3

Правове забезпечення з проблеми за темою проекту

- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»
- Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
- Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року
- Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року

«Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) — це центральний орган виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики в соціальній сфері. Його головними завданнями є забезпечення соціального захисту населення, сприяння соціальній справедливості, а також розробка та впровадження соціальних програм і заходів для покращення життя громадян.» [8] Основні функції цього органу:

Соціальний захист який полягає в наданні соціальної допомоги та підтримки малозабезпеченим, безробітним, багатодітним сім'ям, особам з інвалідністю, ветеранам та іншим вразливим категоріям населення. Та

впровадження програм соціальної підтримки, пенсійного забезпечення та соціального страхування.

Мінсоцполітики співпрацює з міжнародними організаціями та інституціями, такими як Міжнародна організація праці (МОП), Європейський Союз, ООН та інші, для обміну досвідом, залучення міжнародної допомоги та впровадження кращих практик у сфері соціального захисту. Воно відіграє ключову роль у формуванні та реалізації соціальної політики України, спрямованої на забезпечення соціальної справедливості, підтримку вразливих категорій населення та покращення умов життя громадян.

Захист та підтримки чоловіків у суспільстві в контексті індивідуальної громадянської участі. Індивідуальна громадянська участь може проявлятися через участь у громадських організаціях та мережевих ініціативах. Такі форми співпраці можуть створювати платформи для обговорення та вирішення проблем, а також сприяти обміну ідеями та ресурсами. Медіа відіграють важливу роль у формуванні громадянської свідомості. Індивідуальна громадянська участь може орієнтуватися на зміцнення медійної присутності та репрезентації проблем чоловіків у віртуальному та традиційному просторі. Через візуальність та інтерактивність платформ, таких як «Facebook», «Instagram», «Telegram» та «Twitter» можна створити спільноту, об'єднуючи людей з різних частин світу навколо спільної справи та проблеми.

Що у рамках проєту можуть створити студент. Вони можуть організовувати різні освітні заходи, такі як семінари, тренінги, воркшопи або конференції, щоб підвищити свідомість людей про проблеми, з якими стикаються чоловіки у контексті гендерної рівності, доносити інформацію про важливість звертання за допомогою випадках насильства в сім'ї.

3.3. Рекомендації щодо викладення концепції проекту

Таблиця 3.4

Концепція проекту

Тема проекту «Гендерна рівність»	
Найменування закладу професійно-технічної освіти	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Прізвище, ім'я по батькові керівника проекту, посада	Доц. Ткаченко Н.Е
Курс, група, майбутня професія учасників проекту	Група МЕН-20Д (Менеджери)

№	Основні засади діяльності	Короткий зміст основних засад діяльності
1	Загальні положення	Проект «Чоловіки» спрямований на підвищення обізнаності та захист прав чоловіків. Основні завдання включають проведення досліджень, розробку освітніх матеріалів, організацію тренінгів і створення онлайн-ресурсу для консультацій. Цільова аудиторія – чоловіки різного віку та соціального статусу.
2	Актуальність	У сучасному суспільстві питання захисту та підтримки чоловіків стають об'єктом зростаючого інтересу, особливо в контексті індивідуальної громадянської участі. Це дослідження спрямоване на розкриття ключових аспектів цієї проблематики та визначення ролі громадянської участі в забезпеченні захисту та підтримки чоловіків у суспільстві.
3	Значущість, соціальна\практична	Соціальна значущість: Розвиток гендерної рівності, проект допомагає боротися з гендерною дискримінацією та стереотипами, що сприяє створенню більш збалансованого і рівноправного середовища для всіх. Формування відповідального суспільства, студенти, які беруть участь у проекті, стають більш свідомими громадянами, які розуміють важливість прав людини і готові активно їх захищати.

№	Основні засади діяльності	Короткий зміст основних засад діяльності
		Практична значущість: Юридична грамотність, проєкт допомагає студентам краще розуміти юридичні аспекти захисту прав чоловіків, що може бути корисним у їхній подальшій професійній діяльності. Соціальні ініціативи, реалізація проєкту може надихнути студентів на створення нових соціальних ініціатив, спрямованих на захист прав різних груп населення.
4	Навчальні предмети, що інтегруються у проєкт	«Демократія від теорії до практики»
5	Мета проєкту	У цьому проєкті досліджуються проблеми з якими зустрічаються чоловіки в суспільстві в контексті гендерної рівності та розробити рекомендації щодо їх зменшення.
6	Завдання проєкту	Проєкт орієнтований на чоловіків віком від 18 до 99 років, його завдання полягає у розробці і реалізації освітніх заходів та послуг для покращення ментального здоров'я чоловіків, включаючи інструменти управління стресом та емоційне благополуччя. Розробка інклюзивних ініціатив та заходів для зменшення дискримінації та покращення прав чоловіків у вразливих соціальних та етнічних групах. Поширення інформації на сторінці щодо підтримки жертв насильства, зокрема вдома та на робочому місці, через створення безпечних середовищ та засобів взаємодії.
7	Розробники проєкту	Ахтирський О, Богданов К, Рябуха М, Циганок Н
8	Строки виконання проєкту	22 вересня 2023 року \ 10-го грудня 2023
9	Етапи реалізації проєкту	Підготовчий етап: Визначення проблеми, формування команди, розробка плану. Дослідницький етап: Збір інформації, опитування, аналіз даних Розробка освітніх матеріалів: Створення інформаційних

№	Основні засади діяльності	Короткий зміст основних засад діяльності
		матеріалів, розробка тренінгів та семінарів. Завершення проекту та підведення підсумків: Презентація результатів, поширення досвіду.
10	Форма продукту проектної діяльності	Форма: Семінари, воркшопи, вебінари Зміст: Освітні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності про права чоловіків та методи їх захисту.
11	Публікації та доповіді, щодо проекту	Презентація проекту у рамках курсу «Демократія від теорії до практики»

Для успішної реалізації проекту необхідно чітко визначити цілі та завдання, забезпечити їх відповідність актуальним потребам цільової аудиторії. Це дозволить спрямувати зусилля на досягнення конкретних результатів. Важливо інтегрувати відповідні навчальні предмети у проект, щоб підвищити його освітню цінність та сприяти міждисциплінарному підходу. Активна участь студентів у всіх етапах проекту, від планування до реалізації та оцінки результатів, сприятиме формуванню навичок громадянської участі та відповідальності. Забезпечення тісної співпраці з громадськими організаціями, державними установами та міжнародними партнерами дозволить обмінюватися досвідом та підтримувати проект. Ефективна інформаційна кампанія допоможе підвищити обізнаність про права чоловіків та їх захист серед широкої громадськості. Для цього необхідно розробити та реалізувати стратегію комунікації, використовуючи соціальні мережі, медіа та інші канали.

Регулярний моніторинг та оцінка ефективності реалізації проекту забезпечать відповідність поставленим цілям і завданням, а також дозволять виявляти можливості для покращення. Активне залучення волонтерів допоможе збільшити масштаб та вплив діяльності, сприятиме розвитку волонтерського руху в Україні. Нарешті, необхідно розробити стратегії для забезпечення сталого розвитку та довгострокового впливу проекту, включаючи

пошук додаткових джерел фінансування та підтримку з боку різних зацікавлених сторін.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

В результаті аналізу було виявлено значну активність університету в сфері розвитку громадянської компетентності, що підтверджується участю в різноманітних проектах та ініціативах. Одним з таких проектів став «ЄЧоловіки», реалізований у рамках пропозицій щодо розробки проекту громадянської дії та його впливу на формування ключових компетентностей. Проект «ЄЧоловіки» був спрямований на підвищення обізнаності про права чоловіків, методи їх захисту та важливість ментального здоров'я в умовах сучасного суспільства. Було проведено дослідження та опитування, які показали високий рівень інтересу до створення інформаційного ресурсу для підтримки чоловіків, постраждалих від гендерного насильства. Результати опитувань підкреслили необхідність таких ресурсів як групи підтримки в месенджерах, кола підтримки постраждалих, навчальні тренінги та телефон довіри. Загалом, дослідження продемонструвало, що впровадження проектних технологій у навчальний процес не лише сприяє формуванню ключових компетентностей, а й має значний позитивний вплив на розвиток громадянської свідомості студентів, підвищуючи їхню активність та залученість у соціально значущі ініціативи .

ВИСНОВКИ

Ключові компетентності, такі як критичне мислення, комунікативні навички, креативність та вміння працювати в команді, є фундаментальними для успішного життя та професійної діяльності в сучасному суспільстві. Ці компетентності сприяють не лише особистісному розвитку, але й підвищують здатність до адаптації у швидко змінюваному світі. Важливо зазначити, що розвиток однієї компетентності сприяє вдосконаленню інших, наприклад, критичне мислення допомагає ефективніше працювати в команді, а креативність відкриває нові шляхи вирішення проблем. Використання проектних технологій є важливим інструментом для розвитку громадянської компетентності. Ці технології дозволяють студентам брати участь у реальних проектах, що сприяє їхньому активному залученню у суспільні процеси та формуванню відповідального громадянства. Проектні технології також сприяють розвитку соціальних компетентностей, таких як емпатія та толерантність, що є важливими для побудови гармонійних міжособистісних відносин та успішної соціальної інтеграції. Аналіз діяльності СНУ імені В. Даля показав, що університет активно використовує проектні технології для формування ключових компетентностей у студентів. Це включає розробку та реалізацію різних проектів, які мають на меті розвиток громадянської активності та захист прав людини. Такі проекти не тільки підвищують рівень освіти, але й сприяють формуванню активної громадянської позиції серед молоді. Розроблено ряд рекомендацій щодо впровадження проектних технологій в навчальний процес. Це включає обґрунтування послідовності розробки студентських проектів, пропозиції щодо розробки проектів громадянської дії та рекомендації щодо викладення ключових положень проектів. Впровадження цих рекомендацій дозволить підвищити ефективність навчального процесу та сприятиме формуванню ключових компетентностей у студентів.

ДЖЕРЕЛА

- [1] -: wikipedia Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org>
- [2] – Посібник для студентів [Електронний ресурс]. – URL: https://ppst.sumdu.edu.ua/images/pdf/Posubnik_dlya_studentiv_Democracy.pdf
- [3]- : snu.edu.ua [Електронний ресурс]. – URL: [https://snu.edu.ua/index.php/university/awards/#:~:text=%D0%A3%202018%20%D1%80,-,%D0%A1%D0%9D%D0%A3%20%D1%96%D0%BC.,%D0%B7%20%D0%B0%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20\(IAF%20MLA\)](https://snu.edu.ua/index.php/university/awards/#:~:text=%D0%A3%202018%20%D1%80,-,%D0%A1%D0%9D%D0%A3%20%D1%96%D0%BC.,%D0%B7%20%D0%B0%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20(IAF%20MLA)).
- [4] - Участь у міжнародних проектах : [Електронний ресурс]. – URL: https://snu.edu.ua/index.php/international_projects/
- [5] -: Вступ освіти ua [Електронний ресурс]. – URL: <https://vstup.osvita.ua/y2023/r27/21/>
- [6] - : business.diia [Електронний ресурс]. – URL: <https://business.diia.gov.ua/handbook/marketing/so-take-pest-analiz>
- [7] - СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ : [Електронний ресурс]. – URL: <https://snu.edu.ua/index.php/university/strategiya-rozvytku-snu-im-v-dalya/>
- [8] - : msp.gov.ua [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>
- [9] - : [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>
- [10] - СТАТУТ : [Електронний ресурс]. – URL: <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Statut-08.06.2017.pdf>
- [11] - ФАКТОРИ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ КОМПЛЕКСУ КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ : [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5300>

- [12] - “The European Year of Skills – what comes next?” : [Електронний ресурс]. – URL: <https://snu.edu.ua/index.php/2024/05/02/european-year-skills-what-comes-next/>
- [13] - wikipedia: [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
- [14] - : Презентація результатів, що охоплюють дослідницькі проекти й стартап-ідеї, пов’язані з розробкою та використанням ІТ-технологій в різних сферах і додатках [Електронний ресурс]. – URL: <https://snu.edu.ua/index.php/prezentaciya-rezultativ-sho-ohoplyuyut-doslidnicki-proyekti-j-startap-ideyi-povyazani-z-rozrobkoyu-ta-vikoristannyam-it-tehnologij-v-riznih-sferah-i-dodatkah/>
- [15] - Презентація резуГоловань М. С. Математична компетентність : [Електронний ресурс]. – URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/53034/6/Holovan_Matematychna_kompetentnist.pdf;jsessionid=8320A438773A726682F6261E89ABA0EA
- [16]- ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА НАПН УКРАЇНИ : [Електронний ресурс]. - URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
- [17] ПІДПРИЄМНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: [Електронний ресурс]. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
- [18]- Стаття "СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ" : [Електронний ресурс]. – URL: <https://naurok.com.ua/stattya-sutnist-i-struktura-kritichnogo-mislennya-302074.html>
- [19]- Критичне мислення — поради з розвитку... : [Електронний ресурс]. – URL: <https://happymonday.ua/jak-rozvynuty-krytychne-myslennja>
- [20]- ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ : [Електронний ресурс]. – URL: <https://esu.com.ua/article-16856>
- [21]- Черкаський обласний центр зайнятості : [Електронний ресурс]. – URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/znannya-uminnya-navychky-v-chomu-riznycyu>
- [22]- Вища освіта в Україні : [Електронний ресурс]. – URL: https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29222/#google_vignette

- [23]- Освітні програми : [Електронний ресурс]. – URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/osvitni-programi/>
- [24]- wikipedia : [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org>
- [25]- Практичний досвід – як один з ключових базисів освіти : [Електронний ресурс]. – URL: <https://blog.liga.net/user/dshapoval/article/12726>
- [26]- wikipedia : [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
- [27]- Ключові компетентності для навчання протягом життя : [Електронний ресурс]. – URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>
- [28]- : [Електронний ресурс]. – URL: <http://psychologis.com.ua/ustanovka.htm>
- [29] Патріархат : [Електронний ресурс]. – URL: <https://termin.in.ua/patriarkhat-patriarkh/>
- 30 - Шипілов В. Перелік навичок soft skills і способи їх розвитку. URL: https://www.cfin.ru/management/people/dev_val/soft-skills.shtml.
- 31 - С. И. Осипова, Н. В. Гафурова, Э. А. Рудницкий Формирование Soft skills URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286449923.pdf>
- 32 - Зимова І. А: Ключові компетенції - нова парадигма результату освіти.
- 33 - Байденко В. І., Оскарсон Б. азові навички (ключові компетенції) як інтегруючий фактор освітнього процесу.
- 34 - Кузьмінський А. І. , Компетентнісний підхід у сучасній освіті
- 35 - Коломоєць Т. І.: Вплив soft skills на професійне становлення. URL: <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuue-robotodavec>
- 36 - Гріньова М. В. , Розвиток ключових компетенцій у студентів URL: <https://pano.pl.ua/file/book/Pashko%202009.pdf>
- 37 - Левчук Л. А. Формування soft skills у вищій освіті
- 38 - Павлюк І. М. Soft skills як складова професійної компетентності
- 39 - Дем'яненко Н. М. Soft skills в освітньому процесі URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f6d9ae2-5e59-4661-b970-bc2286be1ae1/content>

- 40 - Daniel Goleman: Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ
Bantam Books, 1995
- 41 - Мельничук Н. І. Формування ключових компетенцій у студентів
- 41 - Ляшенко О. І. Компетентнісний підхід: теорія і практика
- 43 - Тарасенко В. В. Вплив soft skills на професійний розвиток
- 44 - Richard E. Boyatzis The Competent Manager: A Model for Effective
Performance, John Wiley & Sons, 1982
- 45 - Чекалюк В. М. Розвиток критичного мислення як ключової компетенції
- 46 - Ковальчук Т. В. Soft skills як невід'ємна частина освітнього процесу
- 47 - Amy Edmondson Teaming: How Organizations Learn, Innovate, and Compete
in the Knowledge, Jossey-Bass, 2012
- 48 - James H. McMillan Classroom Assessment: Principles and Practice for
Effective Standards-Based Instruction. Pearson, 2013
- 49 - Carol S. Dweck Mindset: The New Psychology of Success Random House,
2006
- 50 - Paul Tough. How Children Succeed: Grit, Curiosity, and the Hidden Power of
Character, Houghton Mifflin Harcourt, 2012